

Museer och politiskt ställningstagande

**En undersökning av hur museer ser på
ställningstagande och vilken roll de kan spela i att
främja en demokratisk och humanitär
samhällsutveckling**

Anna Franzén Johnson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i museologi för masterexamen inom
ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.
Handledare: Lars-Eric Jönsson
År: 2019

© Anna Franzén Johnson

Museums taking a political stand

A research on how museums look upon taking a political stand and what part they can play in promoting a democratic and humanitarian development of society

Abstract

Taking a starting point in museum activism this thesis explores what it means for museums to take a political stand, which aims to work for a democratic and humanitarian development of society. The research has been done, by interviewing individuals in decision-making positions within the Swedish museum sector. The answers have been analysed by taking a starting point in museum activism, using institutional theory as a framework. In order to answer the aim of the thesis, two main questions are asked. The first question is *in what way* museums can be a voice in the social debate? Under this question it is looked upon what expressions it might take. The second question explores what *it means* for museums to be a voice in the social debate? This often means that museums take a stand in a more or less obvious way. By using Institutional theory three roles has been identified: The museum as the responsible institution, the museum as an institution that creates values and the museum as an institution that educate. One of the conclusions are that a work practice that earlier has been relevant to fulfill the aim of the museum according to its values might in our time need a new approach. The result shows that it is of importance that if the museum takes a stand it needs to be based upon the museums field of work. It also reveals that even though museums do not look upon themselves as activists they are active actors in the society. One of the conclusions that has been made is that our present time might demand another approach then before to fulfill their commitment.

Keywords

Taking a stand, political, museums, human rights, active, actor, activist, activism, museum activism, institutional theory, democratic, humanitarian

Nyckelord

Ställningstagande, politisk, museum, mänskliga rättigheter, aktivism, institutionell teori, demokratisk, humanitär

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	4
1.1 Syfte och frågor	5
1.2 Avgränsning	6
1.3 Bakgrund	6
1.4 Förutsättningar	9
1.4.1 Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna	9
1.4.2 FN:s Globala mål	9
1.4.3 Barnkonventionen	9
1.4.4 Museilagen	10
1.4.5 Kulturarvsdefinition	11
1.4 Disposition	12
2 Teoretiska utgångspunkter	13
2.1 Institutionell teori	13
3 Tidigare forskning och litteraturstudier	16
3.1 New Museology	16
3.2 Kulturarvsdiskussioner	16
3.3 Att särbehandla grupper?	18
3.4 Betydelser av aktivism	20
3.4.1 Museer är inte neutrala platser	21
3.4.2 Varför just museer?	22
4 Metodologiska utgångspunkter	24
4.1 Val av metod och genomförande	24
4.2 Material/källor	25
4.2.1 Urval	25
4.3 Etiska aspekter	26
4.4 Forskningens relevans	27
4.5 Resultatets begränsningar	27
Resultat och analys	29
5 På vilket sätt kan museer vara en röst i samhällsdebatten?	29
5.1 Inställning till aktivism	29
5.2 Att kommentera samtiden	33
5.3 Hur arbetar museet med mångfald?	36
5.4 Museilagens betydelse för ställningstagande och aktivism	40
6 Vad innebär det för museer att vara en röst i samhällsdebatten?	43
6.1 Den ansvarstagande institutionen	43
6.2 Den fostrande institutionen	45
6.3 Den Värdeskapande institutionen	47
7 Konklusion	51
7.1 Förslag på vidare forskning	55
8 Referenser	56
8.1 Litteratur	56
8.2 Elektroniska resurser	58
8.2.1 Uppslagsverk	60
8.2.2 Lagar och offentliga utredningar	61
8.3 Intervjuer	61
Bilaga	62

1 Inledning

We do see this work as part of our mission and stated goal to contribute to a stronger, more connected community. At the same time, we always have to weigh whether a given action might exclude or alienate someone, or be seen as inappropriately political. Our perspective is that if it contributes to our mission and advances the work of our community partners, we want to find appropriate ways to participate and support.¹

Nina Simone (2019)

Under ett besök i Santa Cruz i Kalifornien sommaren 2018 besökte jag MAH, Museum of Art And History. Besöket var mycket intressant och museet hade i mitt tycke tilltalande utställningar. Det som dock fångade mitt intresse allra mest var att det utanför museet pågick en demonstration under parollen ”Families belong together” (Santa Cruz Museum of Art And History 2018; familiesbelongtogether.org 2019). Det var en protest mot att barn och föräldrar skildes åt vid mexikanska gränsen (Hegarty 2018) och en del av andra liknande protester runt om i USA. Vad som var intressant med just den här demonstrationen var att den arrangerades av volontärer på museet vilket betyder att museet på ett tydligt sätt tog ställning i denna fråga. Nina Simon har skrivit boken ”The Participatory Museum” (Simon 2010) som handlar om museets roll i att engagera och samarbeta med människor och organisationer från civilsamhället. Ett arbetssätt som har blivit allt vanligare inom museisektorn och som kallas för museal aktivism. Museet vill i sin verksamhet aktivt engagera marginaliserade grupper vilket i deras fall också kan innebära att skriva under på protestlistor för att stötta en grups fråga så att det inte bara handlar om att museet kan pricka av att de arbetar med en marginaliserad grupp utan att gruppen också kan dra nytta av museet (Nina Simon 2016). Det är efter denna modell museet arbetar och kan förklara varför ett sådant initiativ kunde komma från andra än ledningen.

MAH i Santa Cruz valde att ta ställning i en pågående fråga som berör migration, nationalism och mänskliga rättigheter. Denna händelse var specifik för USA men jag menar ändå att vad som händer där relaterar till strömningar också i Sverige och Europa. Enligt Freedom House² (2019) årsrapport från 2018 rörde sig fler länder bort från demokrati än mot demokrati, något som sker för trettonde året i rad och ses som ett bakslag från den demokratisering som pågick från 1970-talet fram till 2005 (Freedom House 2019). En annan global fråga är klimatförändringarna (UN 2019) vilka påverkar migration och i sin tur politiska strömningar. Nationalism, Klimatet och migrationen är tre områden som är inbördes relaterade, och utöver andra pågående frågor, något som museer behöver förhålla sig till.

Jag funderade på hur den svenska museisektorn reagerar på dagspolitiska händelser och vad de har för attityd till att som museum ta tydlig och aktiv ställning och vad det

¹ Svaret gav Nina Simone efter att jag via mejlkontakt ställt frågor till henne om vilka överväganden som låg bakom beslutet att anordna demonstrationen ”Families Belong Together”

²Freedom House är ett icke-vinstdrivande och politiskt obundet forskningsinstitut vars mål är att bidra till politisk frihet och demokrati.

betyder för dem att höras i samhällsdebatten. Museer är institutioner som åtnjuter stort förtroende bland människor. Med det följer makt och med makt följer ansvar. Genom att intervjua ett antal företrädare inom museisektorn vill jag öka förståelsen för hur museer ser på ställningstagande och vilken roll de som institutioner kan spela i att främja en demokratisk och humanitär samhällsutveckling. Denna uppsats bidrar till forskningen om museers relevans i vår samtid. Genom att utgå från en handling förknippad med museal aktivism undersöker jag om och hur museer kan ta politisk ställning samt om museets roll i samhället är under förändring eller om dess roll har varit densamma hela tiden. Genom att nyansera hur och vad museal aktivism är samt utgå från institutionell teori analyseras det empiriska material jag har samlat in genom intervjuer. Frågan i sig är inte ny men kontexten är ständigt ny. Så länge det omkringliggande samhället förändras, förändras institutioner. Antingen genom att inte förändras eller genom att anpassa sig efter samhällets utveckling och förväntningar, eller genom att låta sig användas i andra syften än att främja en demokratisk och humanitär samhällsutveckling.

1.1 Syfte och frågor

Syftet med undersökningen är att beskriva och analysera hur museer ser på politiskt ställningstagande genom att utgå från en händelse förknippad med museal aktivism. För att uppfylla syftet ställer jag två huvudfrågor och under respektive fråga kommer ett antal delfrågor som blir ett stöd för undersökningen.

- På vilket sätt kan museer vara en röst i samhällsdebatten?
 1. Hur är inställningen till aktivism?
 2. Hur kan museer kommentera samtiden?
 3. Hur kan museer arbeta med representation/mångfald?
 4. På vilket sätt påverkar museilagen museers ställningstaganden?

- Vad innebär det för museer att vara en röst i samhällsdebatten?
 1. Vad innebär det att ta ställning genom att ta ansvar vid extraordinära situationer i samhället?
 2. Hur förhåller sig museerna till sin fostrande roll och politiska ställningstaganden?
 3. På vilket sätt förmedlas grundläggande värden som exempelvis mänskliga rättigheter?

1.2 Avgränsning

I undersökningen intervjuas enbart företrädare för museisektorn som befinner sig eller har befunnit sig i någon form av beslutsfattande position. Detta innebär att det är deras perspektiv som presenteras. Resultatdelen fokuserar framför allt på samtiden och vad som är aktuellt i dag och inför framtiden. Några fallstudier har inte gjorts utan analysen görs utifrån empiriskt material i form av intervjuer i kombination med tidigare forskning och institutionell teori som ramverk. Uppsatsen analyserar enbart svaren från informanterna och någon studie av utställningar, programverksamhet eller styrdokument förekommer inte.

Mitt fokus har kommit att läggas på ämnet migration men jag anser inte att migration står som ett isolerat fenomen utan att det är tätt förknippat med både nationalism och efterhand klimatförändringar. Det finns i dessa ämnen flera frågor inbakade som jag inte kommer att fokusera på i denna uppsats. Exempel på sådana frågor är krig, jämlikhet, jämställdhet och barns rättigheter. Dessa frågor hör ihop med de teman jag presenterar och är ständigt aktuella.

1.3 Bakgrund

Följande avsnitt skisserar en bakgrund som visar på synsätt för hur museer kan hålla sig aktuella och svara på samtidens frågor.

Museer ställs ständigt inför frågan om vilken relevans de har. Idag erkänner vi en mängd olika kulturarv (SOU 2015:89) och museilagen ställer krav på att museer ska vara tillgängliga för alla (SFS 2017:563). Museer är, enligt ICOM (2018), institutioner som representerar stabilitet och trovärdighet i en värld som upplevs som instabil. ICOM (2018) skriver i sitt nyhetsbrev att museisamlingar kan sätta igång sociala-, miljö- och politiska förändringar genom att dra mot ömsesidig förståelse, dialog och mänskliga rättigheter. ICOM anser att det pågår en kontinuerlig förändring mellan museer och samhället och har därför beslutat att museidefinitionen i dess nuvarande form bör omformuleras. Museidefinitionen har endast fått några små justeringar under de senaste decennierna och anses inte vara adekvat för 2000-talets komplexitet och vad det innebär för museernas ansvar, åtagande, utmaningar och visioner inför framtiden (ICOM 2019). Detta tolkar jag som att ICOM anser att museer skulle kunna och på ett eller annat sätt borde ta ställning i dessa frågor. Någon ny museidefinition har i skrivande stund inte kommit på plats. Jag väljer därför att utgå från ICOMs nuvarande museidefinition (ICOM 2019) som bakgrund och förutsättning för min undersökning:

Ett museum är en permanent institution utan vinstintresse som främjar samhället och dess utveckling. Museet är öppet för allmänheten och förvärvar, bevarar, utforskar, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och hennes omvärld i utbildnings-, fördjupnings- och rekreationssyfte.

ICOM-Sweden (2019)

”Att främja samhället och dess utveckling”, innebär enligt ICOM att främja en demokratisk och humanitär samhällsutveckling (ICOM-Sweden 2019).

Museologen Tomislav Sôla (2005) skriver att det inte går att tala om museer som separata institutioner bortkopplade från övriga samhället. De är en del av den kollektiva ansträngningen som krävs för att göra våra liv meningsfulla och planeten beboelig. Museerna har därför ett ansvar som enligt Sôla bör byggas på en djup etisk och professionell insikt om att detta är den enda möjliga vägen att arbeta på. Han menar att vi behöver gå från kunskap till vishet och att vishet är kunskap, men med ädla och moraliska syften. Sôla skriver att museer eller som han kallar det kulturarvsinstitutionerna, bör bli en del av lösningarna på de problem det samtida samhället står inför (Sôla 2005).

Etnologerna Eva Silvén (2016) och Anders Björklund (2006) frågar sig vilken roll museer kan ha som offentliga institutioner vid stora händelser och katastrofer. De menar att det går en hårfin gräns mellan emotion och sensation och ställer sig därför frågan om museerna kan våga sig på att vara emotionella. En av museernas uppgifter och moraliska plikt med tanke på den tilltro människor har till museer som auktoriteter och seriösa institutioner är enligt Silvén & Björklund (2006) att kritiskt ta tag i historiens problematiska sidor. De menar att museernas förtroendekapital inte utnyttjas tillräckligt effektivt och menar att museer har en rädsla att förväxlas med att vara sensationslystna. Silvén och Björklund menar att museer behöver våga ta risker. De ska fungera som ett samhällets minne och när media har tröttnat eller gått vidare till nästa händelse är museets uppgift att bära minnet vidare (Silvén & Björklund 2006).

Britta Söderqvist (2015), museolog och sektorschef för museer inom Göteborgs kulturförvaltning, och Clara Åhlvik (2015), kulturstrateg och utställningskurator, menar att museer bör jämföras med kunskapsinstitutioner som Universitet och bibliotek istället för, som de anser att sektorn ofta gör, jämföras sig med besöksnäringen, underhållningsbranschen och olika utbildningsverksamheter. Författarna finner stöd i detta påstående genom museiutredningen (SOU 2015:89 se Söderqvist & Åhlvik 2015). Söderqvists och Åhviks resonemang kan jämföras med vad den kanadensisk-polska museologen Barbara Kirshenblatt-Gimblett (1998) menar med att museer marknadsför sig som turistattraktioner för att bli lönsamma. Enligt Kirshenblatt-Gimblett är det svårt att tävla med turistindustrin på grund av att turismen gör världen till ett museum så att platser inte längre bara är platser utan destinationer. Världen görs på detta sätt till ett museum och evenemang som festivaler blir turistdestinationer. Både turistattraktioner och museer tävlar i att leverera kulturarv. På ett sätt vinner turistdestinationen och museers roll blir därmed något nytt (Kirshenblatt-Gimblett 1998, s. 61-65). De danska museiforskarna Kirsten Egholk och Susanne Krogh Jensen (2015) ställer sig frågan om museets roll istället borde vara att verka för dialog mellan de olika historier som finns i ett samhälle och globalt genom att lyfta det allmänmänniska och gemensamma i sina utställningar (Egholk & Krogh Jensen 2015).

Britta Tøndborg, forsknings- och kulturchef på Museum Vestsjælland, skriver att det finns flera professionella inom museisektorn som anser att museer har potentialen och bör använda den för att vara en mera aktiv aktör i samhällets förändringsarbete. Till

exempel kan publikens engagemang väckas genom att ta upp så kallat ”heta frågor” eller ”Hot Spots” och kontroversiella ämnen i utställningar. Slutsatsen Tøndborg drar om just Hot spots är att museer dock inte kan uppföra sig ”farligt” utan att riskera att de förlorar sin identitet och status som museer. Hon förklarar trenden med att kommunicera med besökarna genom kontroversiella ämnen som ännu ett redskap i museets trollerilåda som kan användas till att locka de nutida besökare som är vana vid att titta på realityserier, vara aktiva deltagare på Twitter, Facebook, Instagram osv., alltså inte ett verkligt försök att reformera institutionen eller förbättra samhället (Tøndborg 2013). Den brittiska konsthistorikern, Claire Bishop menar att spänningen mellan museer och för den delen konst och verkliga livet är viktig att upprätthålla därför att annars förlorar de sin styrka och skulle enbart bli institutioner som fyller en plats som redan är ockuperad av andra institutioner. De skulle riskera att förvandlas till politiska organisationer eller nyhetsmedia (Bishop 2012 s. 283).

John Holden och Samuel Jones (2006) skriver i en rapport för ”Museums Libraries Archives Council” att museer såväl som bibliotek och arkiv är förändringsbarometrar men lika mycket som de reflekterar och reagerar på samhället är de med att skapa och kommunicera samhällets värderingar (Holden J. & Jones 2006). Det råder alltså en växelverkan mellan samhället och museer. Peggy Levitt (2015), amerikansk professor i sociologi, ställer sig frågan om museer som tidigare har varit med och skapat nationer och nationella medborgare kan vara med i skapandet av globala medborgare i en global värld? Den turkiska författaren Orhan Pamuk, grundaren av ”Oskuldens museum” i Istanbul, skriver i sitt museimanifest att orsaken till att miljontals människor utanför den västliga världen är rädda för att gå på museer är att de stora museerna inte visar människornas historia utan statens. Istället avhumaniseras människorna (Pamuk 2012). Många av dessa människor befinner sig nu i våra länder och tillhör en grupp av brukare museer vill nå ut till (Egholk & Krogh Jensen 2012).

Enligt Britta Söderqvist och Clara Åhlvik (Söderqvist & Åhlvik 2015) har museer möjlighet att skapa institutionell relevans genom att tänka modigare kring vad museernas kärnverksamhet kan vara. Vidare anser de att museer för att möta samhällets behov bör sätta sin egen agenda och vara proaktiva snarare än reaktiva (Söderqvist & Åhlvik 2015). Författarna menar att museer skulle kunna delta i gränsöverskridande verksamheter där fler röster och kompetenser inkluderas och utnyttjas. Detta innebär inte att museerna skulle låta bli att värna om sin egen interna kunskapsuppbyggnad utan det är tvärtom en förutsättning att ha en stabil grund inom sitt kunskapsområde för att kunna engagera och involvera fler grupper. Författarna anser inte heller att museers traditionella uppdrag att samla, visa och vårda står i konflikt med att samlingarna aktiveras så att de blir relevanta för samtidens frågeställningar. Museerna behöver enligt författarna bygga upp sin självkänsla och utnyttja sin unika position som offentlig arena för att vara en relevant röst och aktör i samhället (Söderqvist & Åhlvik 2015).

1.4 Förutsättningar

I följande avsnitt tar jag upp ett antal förutsättningar som kan ligga som grund för ett ställningstagande för museer.

1.4.1 Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna

Den första är den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Den antogs av FN:s generalförsamling 1948 och säger att varenda människa har rätt till dessa rättigheter som är absoluta. Rättigheterna handlar om sådant som alla har rätt till, vilket till exempel kan vara utbildning och frihet. De handlar också om vad alla har rätt att vara fria från, exempelvis tortyr och slaveri. Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna består av 30 artiklar och grundtanken är att den ska utgöra en gemensam vägledning för alla nationer att sträva efter, oberoende av politisk inriktning. Sverige har tillsammans med nästan alla stater i världen skrivit under på deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna (FN 2019).

1.4.2 FN:s Globala mål

Med utgångspunkt i deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna har FN satt upp 17 globala mål för en hållbar utveckling. Med hjälp av dessa mål vill FN före år 2030 avskaffa extrem fattigdom, minska orättvisor och ojämlikheter i världen, främja fred och rättvisa och lösa klimatkrisen (Globala Målen 2019).

1.4.3 Barnkonventionen

Barnkonventionen handlar om barns mänskliga rättigheter och har skrivits under av 169 länder, inklusive Sverige. Det är endast USA som inte har undertecknat den. FN:s generalförsamling antog barnkonventionen den 20 november 1989 och den trädde i kraft den 2 september 1990. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som tillsammans utgör en helhet. I barnkonventionen finns fyra grundläggande principer:

2 § – *Alla barn har samma rättigheter och lika värde.*

3 § – *Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.*

6 § – *Alla barn har rätt till liv och utveckling.*

12 § – *Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad.*

I Sverige har Riksdagen godkänt det förslag regeringen har lagt fram om att barnkonventionen ska bli svenska lag. Detta innebär att barnkonventionen blir en nationell lag och får därmed samma rättsliga status vilket betyder att den kan ligga till grund för beslut av domstolar och myndigheter (unicef.se 2019).

1.4.4 Museilagen

Den 1 augusti 2017 trädde Sveriges museilag i kraft (SFS 2017:563), något som välkomnades av svenska ICOM (2017/07) som anser att lagen följer de etiska regler ICOM har satt upp för museer såväl som Sveriges Museer (2017) och välkomnar bland annat att lagen fastställer museernas professionella oberoende. När något blir en lag blir det en samhällsangelägenhet och ett dokument man måste förhålla sig till. Lagen beskriver museernas uppdrag och museernas roll i samhället, vilket är intressant för mitt syfte som är att öka förståelsen för hur museer ser på ställningstagande och vilken roll de som institution kan spela i att främja en demokratisk och humanitär samhällsutveckling.

Fackförbundet DIK (2017) ställer sig också positiv till lagen och att armlängds avstånd mellan politik och museiverksamhet poängteras. De tror inte att det är en slump att vi får en lag just 2017 utan menar att den politiska utvecklingen som kan ses i Sverige, Europa och andra delar av världen är orsaken till lagen.

Kulturarvet har blivit både politiserat och polariserande och används i högre grad för att bekräfta, stärka eller skriva om historien så att den passar just den egna gruppen och ideologin. Populistiska/nationalistiska rörelser har alltid velat använda kulturarvet för sina syften.

DIK (2017)

Enligt DIK blir det med en museilag svårare för politiker att styra vilket innehåll museer ska ha, oavsett vilken politisk färg huvudmännen har. En svaghet i lagen är enligt DIK att den inte innehåller några sanktionsåtgärder för den som bryter mot lagen. De ställer sig trots det positiva till lagen eftersom de tror att den kommer att ge museianställda stöd om konflikter med huvudmän skulle uppstå (DIK 2017).

De paragrafer i museilagen jag finner intressanta för min undersökning är:

Ändamål

4 § Ett museum ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning.

Ansvarsfördelning

5 § Museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll.

Publik verksamhet

6 § Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara kunskapsbaserad och präglas av allsidighet och öppenhet.

7 § Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara tillgänglig för alla och anpassad till användarnas olika förutsättningar.

Kunskapsuppbyggnad

8 § Ett museum ska bidra till forskning och annan kunskapsuppbyggnad, bland annat genom att ha hög kompetens inom sitt ämnesområde. (Sfs-2017-563)

Dessa paragrafer leder till frågor om vad det innebär för ett museum att främja fri åsiktsbildning i förhållande till att museet tar ställning. Är det möjligt att göra båda delarna? Kommer vi att få se ett ökat ställningstagande eller förändrat beteende från museers sida eftersom lagen pekar på att museet ska ha ett ökat inflytande över verksamhetens innehåll? Hur arbetar museer med representation av alla de människor de har som målgrupp och vad händer med kunskap och kompetens när och om museerna släpper in nya grupper som får vara med och sätta agendan?

1.4.5 Kulturarvsdefinition

I sammanhanget är det intressant att fundera igenom vad begreppet kulturarv står för. Det är också intressant för min frågeställning eftersom ett ställningstagande ett museum gör till exempel skulle kunna innebära att ta ställning för en viss människosyn.

Kulturarv avser alla materiella och immateriella uttryck för mänsklig påverkan – till exempel spår, lämningar, föremål, konstruktioner, miljöer, system, strukturer, verksamheter, traditioner, namnskick, kunskaper osv.

Oavsett om det skrivs i obestämd eller bestämd form – kulturarv eller kulturarvet – innefattar det en mångfald av kulturarv. Ibland kan begreppet preciseras för att belysa särskilda delar av samhällsutvecklingen, till exempel det biologiska kulturarvet, det industriella kulturarvet eller modernismens kulturarv.

Riksantikvarieämbetet (2019)

1.4 Disposition

Uppsatsen är indelad i 8 kapitel. I inledningen beskrivs det ämnesområde jag vill studera via den händelse som väckte mitt intresse, nämligen den demonstration Museum of Art and History i Santa Cruz arrangerade som hette "Families Belong Together". Under syfte och frågeställningar ringas vad jag vill studera in, vilket är, "Hur ser företrädare inom museisektorn på museers betydelse/ansvar i att ta ställning i frågor som kan främja en demokratisk och humanitär samhällsutveckling". I detta avsnitt tas också uppsatsens avgränsningar upp. Under bakgrund har frågan placerats i ett sammanhang som handlar om museers relevans. Där tas också ett antal förutsättningar upp som skulle kunna ligga till grund för ett ställningstagande från museers sida. I kapitel två, som handlar om det teoretiska perspektivet, presenteras institutionell teori och de delar av teorin som utgör studiens ramverk. Efter det följer kapitel tre, tidigare forskning, där ett särskilt fokus har lagts på ämnet museal aktivism. Därefter, i uppsatsens fjärde kapitel redovisas metodologiska utgångspunkter. Inom detta avsnitt ryms också frågor som berör material, urval, genomförande och etiska aspekter. I uppsatsens femte och sjätte kapitel presenteras resultat och analys samlat. Kapitel 5 behandlar frågan på vilket sätt museer kan vara en röst i samhällsdebatten. Kapitlet är indelat i fyra avsnitt vilka relaterar till frågeställningen. Kapitel 6 utforskar vad det innebär för museer att vara en röst i samhällsdebatten. Det kapitlet har tre underavsnitt vilka berör kapitlets frågeställning. Uppsatsen avslutas med en konklusion samt förslag på vidare forskning.

2 Teoretiska utgångspunkter

För att genomföra undersökningen har jag valt att utgå från institutionell teori. Museer ingår i begreppet institution och följer samma mönster då det handlar om struktur och organisation som andra institutioner (Jönsson, Persson & Sahlin 2011). Teorin används som ett ramverk men styr inte uppsatsen fullständigt. I följande avsnitt presenteras de delar av institutionell teori jag har funnit relevanta i förhållande till uppsatsens syfte frågeställning.

2.1 Institutionell teori

Vi har alla varit av den meningen att en offentlig institution inte är ett självändamål, utan en samhällets tjänare och när samhället fordrar andra uppgifter av oss än dem vi är avsedda att utföra, är det vår självklara plikt att med glädje anamma de nya uppgifterna.³

Museichef Ernst Fischer (1945)

Museer tillhör tillsammans med skolor och universitetsinstitutioner den kategori av institutioner som ”är till för att producera och förmedla kunskap, kulturellt fotade föreställningar och perspektiv på människan, naturen och samhället” (Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 51), dock är de enligt forskarna Jönsson, Persson & Sahlin (2011) till viss del besläktade med korrektionsanstalter såsom fångelser och sinnessjukhus. Detta påstående grundar de i att också museet kom till som en slags styrning från överheten av de ”okvalificerade” (Jönsson, Persson & Sahlin 2011). Museer och andra liknande institutioner föddes i industrisamhället och hade som uppgift att visa och lära besökarna. De skulle styra medborgarnas tankar, känslor och beteenden i en viss moralisk riktning som var gynnsam för samhället. De skulle också lära ut kunskap (Jönsson, Persson & Sahlin 2011 & Bennet, 2013, s. 187). Författarna skriver att det inom åtminstone korrektionsanstalter som en följd av allt för ivrig vilja att förändra finns risk för hopplöshet och passivitet istället för förändring. Museets roll som institution menar jag kan liknas vid hur lärare ger elever positiv förstärkning för att känna att de duger och skapa lust till att lära sig mer. Frågan är bara vad museerna vill förstärka. På 1800-talet var det känslan av samhörighet och en nation på väg bort från det gamla in i moderniteten. Detta gjordes genom att skapa motsatser och göra utställningar om kulturer i koloniserade länder där det ”gamla” lyftes fram så att människorna som såg utställningarna kände att det var en del av det nya (Gustafsson Reinius 2006, s. 103).

³ Ernst Fischer var chef för Malmö museer då det vid andra världskrigets slut 1945 förvandlades till flyktingförläggning. Beslutet fattades av Ernst Fischer som också var aktiv i kampen mot nazismen.

Historikern Peter Aronsson (2010) menar att kulturarvsinstitutioner förhandlar om kunskap respektive offentlig representation och identitetspolitik. Museerna svänger enligt Aronsson mellan dessa olika funktioner. Å ena sidan samling som skattkammare och systematiska arkiv, å andra sidan betoning av utställningar och publik verksamhet som verktyg för bildning och upplevelsearena. Aronsson anser att det i själva ordet institution ligger en konserverande aspekt. En institution är något som är varaktig och som återkommer (Aronsson 2010, s. 141). Institutioner är trögörsliga men Jönsson, Persson & Sahlin (2011) menar att det inte ska förväxlas med att de skulle vara passiva eller orörsliga. Institutioner gör något med människorna som finns inom deras räckvidd och är med andra ord aktiva (Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 52).

Den institutionella etiken hanterar politiska, ekonomiska, ideologiska och sociala omständigheter. Sociologen Elliot Freidson (2001, s. 216) menar att det är dessa omständigheter som skapar många av de moraliska problem som kan uppstå på en arbetsplats. Enligt Freidson (2001, s. 131) finns det i själva institutionen inbyggda värderingar som styr professioner på institutioner oberoende av staten. Sådana värderingar kan handla om att se till allmänhetens bästa vilket jag menar skulle kunna vara *“att verka för en demokratisk och humanitär samhällsutveckling”* (ICOM 2109). Ingen stat skulle enligt Freidson säga att den inte arbetar för allmänhetens bästa. En kritisk fråga blir därför om en institution kan anses arbeta för allmänhetens bästa genom att tjäna staten eller om den kan ta en oberoende position gentemot staten och sträva mot att arbeta för folket enligt sina egna värderingar (Freidson 2001, s. 131)? I museilagen lyfts att *“museet ska ha ett bestämmande inflytande över museets verksamhet”* (sfs-2017-563 § 4) vilket kan sägas vara relevant i samband med denna fråga. Den institutionella teorin beskriver institutioner som platser där samhället och aktörer kan mötas och vill ge en förklaring till hur dessa möten kan förstås. Kulturanthropologen Mary Douglas menar att det som legitimerar institutioner är hur de vill få människor att tänka på särskilda sätt genom hur de verkar (Douglas 1987 se Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 23).

Sociologen Talcott Parsons beskriver tre olika institutioner som har betydelse för det sociala systemet, relationella, reglerande och kulturella, varav den kulturella tar upp värden och definierar vilka skyldigheter aktörer har sinsemellan i förhållande till vad som anses vara sant inom en kultur. Ett sådant värde kan till exempel vara mänskliga rättigheter. Parsons menar att institutionens roll är att vara bärare av de moraliska och fundamentala normer som finns i ett samhälle och för att undvika normupplösning utövar en social kontroll över individen. För att ett socialt system ska kunna fungera och återskapas behövs enligt Parsons institutioner som kan ses som redskap vars värdesystem kan påverka och motivera hur individer agerar i samhället vilket inte betyder att det uttryckligen behöver vara ett maktperspektiv (Parsons 1964 se Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 24-25). Jonathan Turner, även han sociologiprofessor från USA, är inne på en liknande tankebana och ser på institutionernas roll i samhället som bärare av kulturella normer, ideologier och system vilka är till hjälp för att individer ska kunna anpassa sig till den biofysiska och socio-kulturella omgivningen (Turner 2003 se Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 27).

Institutioner är aktiva och gör något med människor men det omgivande samhället gör samtidigt också något med institutionerna. Sociologiprofessorerna Paul J.

DiMaggio och Walter W. Powell (1983) skriver om hur omgivningen påverkar organisationer. De tar upp tre mekanismer som de menar är av betydelse. Det första är tvingande krav som i första hand kommer från staten och det politiska systemet, exempelvis lagar. Det andra är vad de kallar "mimetic", vilket kan översättas till "härmande" eller "mimetisk" och har ett samband med en osäkerhet som kan finnas i organisationer. Institutionerna följer vad olika förebilder och modeller gör för att de vill att omgivningen ska uppfatta dem som "bra" och "rätt". Den tredje mekanismen de tar upp är den normativa vilken innebär att organisationer av samma slag ofta anställer personer med likartad utbildning. De professionella experter som anlitas är ofta samma vilket har som konsekvens att organisationer utformas på samma sätt (DiMaggio & Powell 1983 se Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 91 ff).

3 Tidigare forskning och litteraturstudier

I nedanstående avsnitt görs en genomgång av tidigare forskning. Eftersom museal aktivism har blivit en central del för att besvara uppsatsens syfte har detta tema fokuserats särskilt. En rubrik heter därför Museal aktivism och i resultat- och analysdelen kommer jag att återknyta till museal aktivism.

3.1 New Museology

Museologen Kerstin Smeds (2007) menar att "New museology" pekade på museets roll som social aktör och uppstod för första gången på 1920-talet och hade ett mer kritiskt förhållningssätt till museets roll än tidigare. Fokus låg på museets samhällsroll och förmåga att bilda allmänheten. Denna första våg av "new museology" skedde i en parallell process med den demokratisering och modernisering som det västerländska samhället gick igenom under samma period. Museet öppnades vid denna tid upp för en bredare publik och utställningarna försågs med pedagogiska texter (Smeds 2007, s. 70). På 1970-talet blev begreppet "new museology" åter aktuellt. Det kom sig av den debatt som pågick i Frankrike och Östeuropa om museets roll i samhället. Museologisk forskning intresserade sig för det materiella kulturarvet genom att sätta det i ett kritiskt samhällsperspektiv. Museet uppfattades som en social institution lika mycket som en vetenskaplig. Också denna gång uppstod begreppet parallellt med skeenden i övriga samhället. Nya museer tillkom allteftersom nya grupper ville berätta sin historia. Arbetslivsmuseerna är ett exempel på hur Sverige vidgade museibegreppet från att enbart handla om den stora nationella berättelsen (Smeds 2007, s. 71).

Begreppet "new museology" dök upp för tredje gången runt 1990. Peter Vergo var redaktör för boken "*New museology*" (1989) som problematiserade utställningsmediet och analyserade museerna ur ett sociokulturellt perspektiv. Kerstin Smeds menar att företrädarna, som i huvudsak var amerikanska och brittiska forskare, bakom denna våg av new museology inte kom med så nya funderingar som de själva trodde utan att de var okunniga om den debatt som pågick i Europa sedan tidigare (Smeds 2007, s. 71).

3.2 Kulturarvsdiskussioner

Museologen Björn Magnusson Staaf (2017) skriver att begreppet kulturarv bidrar till att forma hur människor tänker om samhället. Synen på kulturarv har betydelse för hur de sedan väljer att påverka samhället genom hur de agerar (Magnusson Staaf 2017, s. 131). Första gången begreppet kulturarv användes var 1887. Det var Viktor Rydberg som höll ett antal föreläsningar om äldre medeltidens kulturhistoria vid Stockholms högskola. I det sammanhanget använde han begreppet kulturarv för att

visa att även om vår gemensamma förståelse av vår omgivning och identitet är härledd ur det förflutna har det betydelse för hur vi agerar i vår samtid. Han menade också att kulturarvet har betydelse för ett samhälles utvecklande av civilisation genom att ta till sig nya lärdomar utifrån. Förståelsen av kulturarv enligt Rydbergs syn kan ses som en förståelse som möjliggör förnyelse och förändring snarare än något konserverande knutet till ting eller platser (Magnusson Staaf 2017, s. 131 ff). Begreppet kulturarv har dock använts annorlunda genom historien. Historikerna Björn Horgby (2002) och Dag Lindström (2002) beskriver hur kulturarvsbegreppet istället för att ha handlat om mångfald och utveckling handlade om att stärka den nationella identiteten genom att arbeta mot samhällsupplösande tendenser och återställa nationens autentiska historia (Horgby, B & Lindström, D. 2002, s. 3018 ff). Exempel på det visar etnologen Lotten Reinius som skriver hur *Den etnografiska missionsutställningen*, i Stockholm 1907, visade det kulturellt konstruerade ociviliserade som en motsats till vad den egna nationen ville vara. Det var ett nationalstärkande arbete. Syftet var att bekräfta tidens bild av det primitiva, hedniska och exotiska ”andra”. De dominerande föremålen var vapen, kraftladdade religiösa föremål och musikinstrument (Gustafsson Reinius 2006, s 103). Den etnografiska missionsutställningen hade kunnat välja att visa fram redskap för att laga mat, sovplatser mm för att visa det mänskliga hos alla folk. Men det var inte syftet. Den självbild som skulle förmedlas var att Sverige var på rätt sida på utvecklingsstegen. Blicken på ”de andra” var en blick in i det förflutna, för att själva distansera sig från det förflutna enligt Reinius (2005). Att det fanns likheter mellan svenskarnas och kongolesernas trollknyten och andra kraftladdade föremål visades inte (Gustafsson Reinius 2005, s. 103).

I boken *Politiska projekt osäkra kulturarv* gör etnologen Lars-Eric Jönsson (2017) en tillbakablick till 1990-talet och det tidiga 2000-talet med syftet att sammanfatta och förklara debatten om vad som ansågs vara museernas, arkivens och kulturmiljövårdens uppdrag. Debatten hade flera olika målsättningar och drog åt olika håll (Jönsson 2017, s. 7). Centrala begrepp var bland annat *mångfald* och *identitet*. I Europa pågick de jugoslaviska krigen, järnridån hade fallit, flera länder sökte medlemskap i EU. Frågan var hur erfarenheter av Kalla kriget och de pågående jugoslaviska krigen skulle användas. Hur skulle fred kunna ersätta konflikter? Hur skulle Europa kunna bli en gemenskap med ett gemensamt kulturarv som samtidigt visade nationell särart (Jönsson 2017, s. 8)? Var det möjligt att bygga en europeisk identitet? Centrala begrepp var i detta sammanhang *diversity* och *common*. Kulturarvsbegreppet användes för att stödja tanken på att den gemensamma identiteten skulle bygga på nationernas mångfald och inte de traditionella nationalstaterna. Tanken om en gemensam identitet betydde i denna kontext inte en etnisk homogen nation utan gemenskapen byggde på tanken om en mångfald av identiteter (Jönsson, 2017, s. 10).

I Sverige handlade diskussionen för museernas del om vad de borde användas till, vad deras syften var och vad deras syften borde vara. De som ställde sig kritiska till hur museerna användes menade att representationen var för snäv. Klass, etnicitet och genus visades inte upp på ett representativt vis och den historia som presenterades handlade för det mesta om samhällets framgång och välmående. Röster höjdes för att visa på historiens mera mörka sidor såsom social marginalisering och olycka. Två sidor stod mot varandra där den ena menade att kulturarv var något föränderligt och grundat i den egna samtiden medan den andra ansåg att det förflutna låg fast och skulle förvaltas och bevaras precis som det var. Denna diskussion ledde till att kultur-

arvsbegreppet blev politiskt (Jönsson 2017, s. 11). I samband med att ordet representation blev aktuellt fick intresset för historisk dokumentation av arbetsplatser nytt liv och den så kallade gräv-rörelsen levde upp (Lindqvist 1970 se Jönsson 2017, s. 12). Kvinnornas dittills relativt osynliga historia fick fokus och även marginaliserade grupper så som omhändertagna, sjuka och kriminella (Jönsson, 2017 s. 13).

Begreppet kulturarv fick snabbt genomslag och samlade flera aktörer med olika syfte och förutsättningar under ett tak. Begreppet *aspektpolitik* blev vid denna tid frekvent använt i samband med kulturarvspolitik. Det syftade på att kulturarv borde kunna användas som en aspekt på andra samhällsfrågor och att det fanns ett samspel med andra samhällssektorer. Till exempel kopplades kulturmiljövård samman med naturvård. Också integration, ekonomisk utveckling, hälsa och demokrati var områden som kopplades ihop med kulturarvsbegreppet (Jönsson 2017, s. 12). Kulturarvsbegreppets framgång har kopplats samman med migration och globalisering men klass och kön var enligt Jönsson lika starka krafter för identitet och kulturarv (Jönsson 2015, s. 15). Kulturarvsbegreppet var enligt Jönsson en generator för förändring och samtidigt ett uttryck för förändringar (Jönsson 2017, s. 113).

Elias Hall (2016) har skrivit en masteruppsats inom ABM med titeln *"Vårt svenska kulturarv, en diskursanalys av Sverigedemokraternas syn på kulturarvsbegreppet i relation till den samtida hegemoniska kulturarvsdiskursen"*. Hall studerar hur den samtida nationalistiska rörelsen i Sverige, som i uppsatsen representeras av Sverigedemokraterna, använder sig av kulturarvsbegreppet. Uppsatsen är en diskursanalys i vilken Hall vänder och vrider på kulturarvsbegreppet. Slutsatser som dras är att kulturarvsbegreppet används för att skapa en gemensam nationell identitet byggd på ett statiskt tänkande kring kulturarv. Hall undersöker kulturarv genom olika perspektiv såsom maktperspektiv och historiebruk. Han går också igenom utifrån vilka kriterier Sverigedemokraterna värderar kulturarvsbegreppet.

3.3 Att särbehandla grupper?

Ställningstagande, museal aktivism och att samarbeta med olika grupper som av olika skäl befinner sig i samhällets marginal leder till frågan om varför eller varför inte vissa grupper bör särbehandlas.

Den amerikanska statsvetaren Amy Gutman (Gutman i Taylor 2009, s. 18 se Jönsson 2017 s. 16) menar att målet för institutionerna inte borde vara att sträva efter att representera och respektera identiteter och skillnader, istället bör samhället behandla oss som likar, oberoende av exempelvis religiösa, etniska eller sexuella identiteter. Denna frihet och jämlikhet har det gemensamma som grund. Vi har vissa behov som är gemensamma oberoende av kulturell identitet såsom inkomster, hälsa och sjukvård, utbildning, religions-, samvets-, yttrande-, tryck-, eller föreningsfrihet, rättssäkerhet, rösträtt och rätten att inneha offentliga ämbeten. Enligt ett sådant synsätt bör institutioner inte behandla oss som att vi har olika kulturella identiteter (Taylor 1994, s. 42 i Jönsson 2017, s. 17). Det finns dock en krock menar Taylor i Gutmans synsätt som är svår att bortse från när han pratar om jämlik respekt. För att ha jämlik respekt behöver samhället bortse från skillnader men också erkänna det särskilda av skillnader (Taylor 1994, s. 42 i Jönsson 2017, s. 17).

I boken *"Museums in a time of migration"* frågar sig migrationsforskarna Christina Johansson (2017) och Pieter Bevelander (2017) om det är möjligt för museer att göra sig av med bilden av att vara en elitistisk institution som tidigare har stöttat nationalistiska och koloniala projekt. Frågan ställs i samband med att de skriver att museer kan arbeta inkluderande och vara öppna för dialog och samarbete med olika intressegrupper såsom invandrarorganisationer (Johansson & Bevelander 2017, s. 19). Författarna ser migrationen som en av vår tids mest tongivande fenomen och som de menar får stora effekter på det omkringliggande samhället. I boken undersöks hur museer kan anta uppgiften att påverka förståelsen av världen. Museerna kan göra det genom att reflektera över händelser och fenomen i samhället och genom att vara platser där människor kan undersöka migrationens realiteter, transnationella samband och mänskliga rättigheter. Genom att arbeta för social förändring, uppmuntra till solidaritet och en hållbar utveckling menar de att museer blir relevanta som kulturella institutioner. Johansson & Bevelander menar att det vore positivt för Sverige att få ett demokrati- och migrationsmuseum i Sverige, vilket det 2019 också finns långt framskridna planer på i form av Rörelsernas museum i Malmö (Malmö stad 2017). Ett museum av det slaget skulle vara en plats där forskning och erfarenheter kan samspela. Representationen av migranter, minoriteter och mångkultur skulle förbättras genom att migranternas egna berättelser och erfarenheter skulle komma fram. Förhoppningen är också att museer på det viset skulle bli mer attraktiva för fler i samhället (Johansson & Bevelander 2017).

Olga Zabalueva (2018) har inom masterprogrammet Master of Applied Cultural Analysis författat uppsatsen *"Museum as activist: (Re)inventing Institutional Paradigm at the Museum of Movements in Malmö"* i vilken hon undersöker den process som ligger bakom Rörelsernas Museum. Zabalueva menar att museers sociala ansvar ofta kanaliseras till projekt som handlar om programverksamhet och utställningsproduktion. Hon kopplar ihop aktivism med traditionell museipraxis och ställer frågan om det är möjligt för museet att ta sin egen ställning som aktivist i dagens samhälle.

Museologerna Robert Janes (2019) och Richard Sandell (2019) menar att museer kan och bör bidra till det kollektivt goda, de har inte bara möjlighet att göra det utan ett ansvar att göra det. Det kan resultera i att museer får utstå kritik för att de handlar eller påverkar i en särskild fråga (Janes & Sandell 2019), de kan bli beskyllda för identitetspolitik men det skapar också mening och är ett alternativ till passivitet (Janes & Sandell 2019, s. 14). Migrationsforskaren Christina Johansson (2015) tar i boken *"Museums, Migration and Cultural Diversity"* upp hur museer som tidigare har arbetat för kulturell homogenisering genom globaliseringen har gått in i en ny era. Den pågående migrationen i form av flyktingar och arbetskraftsinvandring över internationella gränser menar hon ställer krav på erkännande av kulturell mångfald (Johansson 2015). Johansson skriver också att hon ser ett ökat intresse från museisektorn för frågor som berör migration och kulturell mångfald. Detta indikeras genom att UNESCO-IOM⁴ har tagit initiativ till migrationsmuseer. Dessa museer menar Johansson kan vara redskap i socioetiska inkluderingsprocesser genom att skapa medvetenhet om vad migration kan bidra till och om bakomliggande orsaker till migration. De är också tänkta att kunna bidra till social sammanhållning genom att

⁴ UNESCOs organisation för en human flyktinghantering

uppmuntra en tillhörighet och nationell identitet (Johansson & Bevelander 2015, s. 10). I Sverige började museer under 1970-talet arbeta mer aktivt med frågor som migration och kulturell mångfald (Johansson 2015, s. 11). Också museer av mer traditionell art intensifierade sitt arbete med frågor om mångfald och kulturarv runt 1990-talet (Johansson 2015, s. 11) men trots att museer har arbetat med frågor som mångfald och migration och trots att intentionerna har varit goda har det inte alltid uppnått sitt syfte. Tvärtom menar Johansson har det ibland fått motsatt effekt och stereotyper av olika etniska grupper har istället visats upp (Sandell 2005 se Johansson 2015, s. 11).

Erik Kilsberger (2013) har författat en masteruppsats inom ABM med titeln ”Kan många vi bli? Tre läns museer ger perspektiv på mångfaldsarbete” som handlar om hur museer reflekterar över ett pluralistiskt samhälle. Kilsberger undersöker hur museer arbetar med mångfaldsperspektiv med utgångspunkt i kulturarv som han menar handlar om grundläggande existentiella värden. Uppsatsen ställer frågan hur museer skapar sammanhang som tilltalar den samtida befolkningen. Han vill med ett samtida perspektiv visa på hur museer arbetar representationskritiskt och undersöker hur museer inkluderar istället för att exkludera. Kilsberger utgår från museer som potentiella demokratiska arenor samt medvetenhet kring museets praktik för att kunna realisera visionen om demokratisk förankring.

3.4 Betydelser av aktivism

Begreppet aktivism kan tolkas på olika sätt. Det kan ge associationer till allt ifrån militant verksamhet till välgörenhetsarbete. Ofta rör det sig om en praktisk handling vars mål är att skapa politisk eller social förändring (Nationalencyklopedin 2019; Cambridge dictionary 2019). I kommande avsnitt koncentrerar jag mig på begreppet museal aktivism. Jag har valt att använda mig av begreppet som det definieras av Robert A. Janes och Richard Sandell (2019) som är redaktörer till boken ”*Museum Activism*” och forskare inom museologi:

Museum practice, shaped out of ethically-informed values, that intend to bring about political, social, and environmental change

Janes & Sandell (2019)

Janes och Sandells definition av museal aktivism handlar om att den verksamhet museet bedriver har som mål att skapa politiska, sociala och klimatmässiga förändringar. De menar att detta arbete behöver ha en grund i de etiska värderingar museet bygger på (Janes & Sandell 2019, s. 1).

Är ställningstagande aktivism? Och vad innebär aktivism för ett museum? Enligt museologen Bernadette Lynch (2019) lägger museer i ökande grad till ordet ”aktivist” (Lynch 2019, s. 118) till sin repertoar för sitt sociala engagemang och utstakade mål. Vad innebär egentligen detta? Lynch reflekterar kring vad ett museum som kallar sig aktivistiskt egentligen är och skiljer på två typer av aktivism. Den ena typen är när museer säger sig vara aktivistiska genom att erbjuda medlemmar ur marginaliserade grupper att delta i museileda program men där deltagarna är passiva mottagare och museet kan pricka av att de arbetar med olika målgrupper i samhället. Hon är kritisk till ett sådant arbetssätt eftersom hon menar att det inte går att samarbeta kring något

som museet redan har bestämt (Lynch 2019, s 121). Den andra typen för aktivism som hon anser är den ”äkta” formen är den där deltagarna aktiveras genom att själva vara med och sätta agendan. Det ska inte vara tillfälliga projekt utan någonting pågående som kräver en omställning i museets sätt att tänka. Hon vill alltså skilja på ett museum som har en aktivistisk profil som till exempel kan innebära att ha en utställning om människor på flykt eller om klimatförändring och ett museum vars mål är att stötta andra att utveckla deras egen aktivism för att skapa verklig förändring (Lynch 2019, s. 117). Museichefen Alistair Hudson (Hudson se Lynch 2019, s. 118), kallar de två formerna av aktivism Lynch beskriver för ”performative activism” och ”operational activism”. Han skiljer på när ett museums ”aktivism” är till för en slags uppvisning i kontrast till att på riktigt samarbeta med människor. Hudson ser museet både som en katalysator och ett ombud för social förändring. Ett exempel på vad aktivism på ett museum kan vara är enligt Hudson forskning där människor ges förutsättningar att själva forska om sin bakgrund. Nationalekonomen, Amartya Sen anser att det enda sättet aktivism kan ge mening och vara en effektiv form för museer är att de förbinder sig till en pågående, kollaborativ och reflektiv verksamhet. I praktiken kan det exempelvis innebära att institutioner i samarbete med grupper i samhällets marginal översätter den demokratiska retoriken till praktik. Om idéer om rättvisa relateras till idéer om makt, förmåga och demokrati kan individer utveckla sina förmågor och därmed aktiveras (Sen 2009:19 se Lynch 2109, s. 123). Lynch tar ett exempel från Välfärdsmuseet i Danmark där hemlösa själva leder insamlingsarbetet och skapar utställningar utifrån sina egna erfarenheter. Museet använder enligt Lynch (2019) sin position för att underlätta processer för social hållbarhet och social rättvisa.

Att vara aktivist ”å andras vägnar” riskerar enligt Lynch (2019, s. 124) att bli en björntjänst som berövar människor chansen till förändring. Istället förvandlar det människor till beroende offer. Museerna blir förmedlare, tolkare och diskussionsledare. Enligt Lynch behövs aktivism på museer, nu mer än någonsin men det är inte som ”performative” utan som ”operational” kollaborativ förändringsaktivism (Lynch 2019, s. 124). Lynch menar att det som betyder allra mest för människor som av olika anledningar befinner sig i marginalen är att få höras, att någon frågar efter deras syn på saken och inte att andra tolkar åt dem (Lynch 2019).

3.4.1 Museer är inte neutrala platser

Museologen Maria Vlachou (2019) menar att argumenten för museers neutralitet börjar förlora sin kraft. Hon ifrågasätter dem som menar att museet ska vara en ”säker plats” där alla ska känna sig välkomna och undrar vad det egentligen betyder. Vlachou menar att museer istället för att försöka göra alla nöjda och undvika att göra besökare upprörda, vilket hon menar är svårt i en polariserad värld, bör ta ett steg tillbaka och titta på vad deras ursprungliga uppdrag handlar om. Att undvika frågor för att museet ska kännas som en säker plats kan enligt Vlachou leda till att museet blir en osäker plats för en del människor (Vlachou 2019, s. 53). Janes och Sandell menar att insikten om att museer aldrig har varit neutrala ökar, vilket de tror stimulerar den professionella debatten om museers roll i att engagera besökare i omgivande sociala frågor. Åshild Andrea Brekke forskare i museologi från Norge, menar att neutralitet ofta förväxlas med objektivitet vilket inte är samma sak. Museer kan vara objektiva i vad de presenterar men det betyder inte att de är neutrala (Brekke 2019, S. 268)

Chefen för "Museum association" i Storbritannien, Sharon Heal, menar att det finns flera händelser som har triggat viljan till aktivism på museer och tar som exempel hatbrotten efter den brittiska folkomröstningen för utträde ur EU, Anti-Trump-demonstrationer efter USAs presidentval och flyktingvågen. Heal tar exempel från olika museer som säger sig arbeta aktivistiskt med anledningen av att världen runtomkring oss har förändrats och sprickorna blivit djupare. Museerna kan enligt Heal inte längre vara självgoda neutrala platser utan också där måste ett element av aktivism ingå. Men aktivism är både ett svårt och tidskrävande område och museianställda saknar ofta den nödvändiga kompetens som behövs. Ett sätt för museer att kunna vara mer aktivistiska är att skapa styrelser som täcker upp ett bredare skikt av befolkningen (Heal 2019, s. 216).

3.4.2 Varför just museer?

Museer är samhällsorganisationer som skiljer sig från stat, familj och marknad, de har ett förtroendekapital som bör användas bättre menar Janes och Sandell (2019). Museernas blandning av humanism, vetenskap, tidsperspektiv, social och etisk respekt äger enligt Janes och Sandell en unik möjlighet som kanske inte kan lösa alla globala problem men åtminstone kan de hjälpa till i att skapa en bild av en önskvärd framtid och de befinner sig i en position där de har möjlighet att göra detta (Janes & Sandell 2019, s. 17).

Ordet aktivism är enligt Janes och Sandell inte ett begrepp som känns vant i museivärlden och väcker både lätt panik och kritik (Sandell 2011 se Janes & Sandell 2019, s. 3), medan användandet av museer för att skapa förändring inte är något nytt. De menar, liksom många andra, att vi lever i en orolig värld och att museer har en moralisk plikt att ta ställning i miljöfrågor, sociala frågor, rättvisefrågor och mänskliga rättigheter. Janes och Sandell föreslår att museer bör arbeta för att skapa allmänt och politiskt stöd för tanken om det "goda samhället". Detta, skriver de, är något som skrämmer många som arbetar eller ansvarar för museer. Det finns en rädsla för att verka moraliserande och att det kväver möjligheterna till förståelse och debatt (Janes & Sandell 2019, s. 17):

In contrast, we argue that taking a stand on contemporary issues, while often accompanied by numerous complex ethical dilemmas, is destined to become increasingly central feature of the 21st century museum practice.

Janes & Sandell (2019)

Enligt Janes och Sandell är museerna alldeles för upptagna med att öka besöksiffrorna, samtidigt med en växande fascination för digital teknik. Dessutom anser de att museianställda är alltför försiktiga i handlingar och tal. Detta hindrar museer från att svara på världens händelser och förminskar museets roll som en medborgerlig resurs och social institution. Janes och Sandell är medvetna om att museer är komplexa organisationer som ofta har dålig ekonomi som samtidigt ska leva upp till hög professionell standard. I takt med att offentliga medel minskar har museerna krav på sig att skapa mening och nöje för sin publik samt att tjäna dem som inte längre lever och dem som inte ännu är födda (Janes & Sandell 2019, s. 7). Trots detta anser de att museianställda behöver överväga vad museets arbete bör vara under tidigt 2000-tal (Janes 2013, s. 10 i Janes & Sandell 2019, s. 15). Det tidiga tvåtusettalet kräver, enligt Janes och Sandell, att museerna tänker nytt runt uppdrag, roll, värderingar och

ansvar. Precis som det genom hela museihistorien har skett förändringar och anpassningar, från att ha varit en tid för elitens samlingar till bildningsinstitutioner för allmänheten och som författarna beskriver nuläget: ett ”shoppingcenter”/”galleria” och ett bihang till konsumtionssamhället.

Janes & Sandell skriver att användandet av sociala medier har bidragit till vad de kallar en tillitserosion. Människor litar inte längre lika mycket på politiker, företag, media, kyrkor och banker men fortfarande, bland många, finns tillit till museer. Med denna tillit kan museer fortsätta som de gör och hektiskt jaga popularitet och eller så kan de hedra samhällets förtroende genom att kritiskt analysera museets roll och syfte (Janes & Sandell 2019). Det går inte att lägga över allt ansvar för allt dåligt som händer på museer, men de kan inte heller kopplas bort från det. Världen behöver att museerna tillhandahåller kulturella ramverk som utmanar de myter och missuppfattningar som är ett hot för oss alla (Janes & Sandell 2019, s. 7). Museer är enligt Janes och Sandell utrustade för att klara detta men det kräver att de är beredda att tänka nytt, vilket innebär flera utmaningar. Janes och Sandell menar att kultur handlar om hur vi lever våra liv, om kritiskt tänkande och ansvar. Det är vad institutioner som museer bör ägna sig åt (Janes & Sandell 2019, s. 15). Janes och Sandell menar att de viktiga frågorna museer bör ställa sig är:

- Varför finns ert museum?
- Vilka förändringar vill ni uppnå?
- Vilka lösningar kommer ni att generera?
- Vilka är era icke förhandlingsbara värderingar? (Janes & Sandell 2019, s. 17).

4 Metodologiska utgångspunkter

Med hjälp av empiriskt material i form av intervjuer och institutionell teori som ramverk beskriver och analyserar jag hur museer ser på politiskt ställningstagande och museal aktivism. Jag har gjort ett urval av intervjupersoner vilka genom sitt yrke och erfarenheter förväntas förhålla sig till de frågor jag har valt att studera. Jag har intervjuat dels chefer på museer, dels personer som har uttryckt åsikter av intresse för det område studien berör. Målet med metoden är att få svar på mina forskningsfrågor och att uppfylla syftet för att därigenom kunna visa de nyanser och den komplexitet mitt problem innehåller (Alvehus 2013) och på så vis kunna bidra till forskningen med ännu ett perspektiv.

4.1 Val av metod och genomförande

För att genomföra undersökningen har jag valt att använda mig av kvalitativ metod. Sju företrädare inom den svenska museisektorn har intervjuats genom semistrukturerade intervjuer. De inleddes med att jag berättade om demonstrationen som hölls utanför MAH i Santa Cruz, därefter lät jag mina informanter reagera på det. Intervjuerna formades i viss mån av svaren som den inledande berättelsen gav. Samtidigt har ett antal fasta frågor ställts till samtliga informanter. Utöver det har frågor anpassats specifikt efter den person som intervjuats (Ahrne & Svensson 2012, s. 40). Av informanterna ville jag dels ha svar på ett antal gemensamma frågor, dels ha svar på frågor som rör deras åsikter eller deras arbete specifikt. En invändning mot kvalitativa metoder är att de riskerar att bli "subjektiva" och inte undersöker det "faktiska" förhållandet (Kvale 2014) men eftersom målet med undersökningen är att öka förståelsen för det område jag studerar snarare än att få fram en universell kunskap anser jag att valet av metod passar.

Analysen är abduktiv vilket innebär att jag kombinerar en teoretisk referensram med vad som har upptäckts i det empiriska materialet och tidigare forskning (Alvesson & Sköldberg 2008). Under arbetet med analysen har det skett en pågående växelverkan mellan teori, tidigare forskning och empiri. I den insamlade empirin har ämnet aktivism och museal aktivism i relation till ställningstagande dykt upp som en central del. Därför har ett avsnitt om aktivism och museal aktivism tillkommit under avsnittet tidigare forskning och litteraturstudier. I resultatdelen används också begrepp som är knutna till museal aktivism som ett stöd för analysen. Metoden har i denna mening utvecklats i takt med arbetet med det empiriska materialet.

Intervjuerna som varade mellan 30-60 minuter har transkriberats varefter innehållet har organiserats utefter olika teman som efter hand har kommit till utifrån data tolkad

med den referensram jag har (Alvesson & Sköldberg 2008, s. 65). Dessa teman har därefter bildat underlag för uppsatsens kapitel och underrubriker. För att komma åt en djupare struktur än det först synliga och för att tolkningen inte enbart ska reflektera mina egna perspektiv har sedan Institutionell teori använts som ramverk till analysen av källmaterialet (Alvesson & Sköldberg 2008, s. 65).

4.2 Material/källor

Insamlingen av det empiriska materialet har skett genom intervjuer som genomfördes mellan november 2018 och februari 2019. Sökningen av material till bakgrund och tidigare forskning har varit en process. Under utbildningens gång har jag kommit i kontakt med vissa delar av den litteratur jag har använt. Med hjälp av min handledare har jag fått tillgång till andra delar av litteraturen. För att finna material med anknytning till uppsatsens område har jag sökt upp litteratur genom att kombinera sökord som "activism", "politics", "kulturarv", "ethics", "Institutionell teori" och "human rights" med "museum" och "museologi". Visst material har jag lagt ner mycket tid på för att sedan välja bort efter att ha insett att det trots allt inte var relevant för uppsatsens syfte. Mina informanter har också varit hjälpsamma med att tipsa om litteratur och en del har jag haft stor nytta av.

4.2.1 Urval

Som jag tidigare har nämnt har alla informanter godkänt att synas med sina namn. Varför jag har valt att göra så är för att de är representanter för museisektorn och det blir svårt att hålla en anonymitet av museichefer. Samtliga informanter har varit tillmötesgående till min förfrågan om att få intervjuas dem.

Museicheferna på de tre regionmuseerna i Skåne har jag valt att intervjuas för att få en översiktlig bild av hur det ser ut i Region Skåne:

Katarina Karlsson, chef för Malmö Museer som är ett kommunalt museum.

Gustav Olsson, chef för Kulturen i Lund som ägs och drivs av en förening.

Anna Hansen chef för Regionmuseet i Kristianstad som är ett regionalt museum är en stiftelse.

Utöver ovan nämnda har jag intervjuat följande:

Josefine Floberg är utställningschef på Malmö Museer. Jag kom i kontakt med henne under min praktikperiod på Malmö Museers utställningsenhet och fann det intressant för min uppsats att tala med en utställningschef eftersom utställningarna är vad publiken på ett museum i första hand möter.

Barbro Franckie, chef för Statarmuseet i Torup har varit med och byggt upp Statarmuseet och bland annat använt sig av "Gräv där du står" som metod.

Clara Åhlvik är bland annat kulturstrateg och utställningskurator och arbetar med utveckling och förändring inom museisektorn (ClaraÅhlvik 2019).

Eva Hansen, tf. chef för enheten för kulturanalys och stöd på Malmö kulturförvaltning. Hon har varit aktiv i arbetet med demokratisering av museer, kulturarvsfrågor och deltar i arbetet kring etableringen av Rörelsernas Museum. Hansen har varit utställningschef på Malmö Museer och biträdande chef på Malmö Museer. Det är i egenskap av museiarbetare Eva Hansen uttalar sig i min uppsats och inte i sin nuvarande roll som chef för enheten för kulturanalys och stöd.

För ökad bakgrundsförståelse har jag också varit i kontakt med Nina Simon som var chef för Museum of Art And History vid den tidpunkt jag var där och bevittnade demonstrationen "Families Belong Together".

4.3 Etiska aspekter

Steinar Kvale (1997) skriver om den kvalitativa forskningsintervjun att etiska avgöranden inte endast kan ske i ett stadium av intervjuundersökningen. Under hela forskningsprocessen bör etiska överväganden göras. Är människor deltagare är det av vikt att forskningen tjänar vetenskapliga syften såväl som mänskliga intressen (Kvale 1997). Jag bedömer inte att det material jag har samlat in är av etisk känslig natur i den meningen att informanternas namn ej bör anges. De personer som har intervjuats är alla chefer eller i en beslutsfattande position där frågor av den karaktär som jag har ställt ingår i deras yrkesutövning att kunna svara på och stå för. De personer jag intervjuar har informerats om och accepterat att de är med i en undersökning som kommer att leda till en masteruppsats inom ämnet museologi. (Ahrne & Svensson 2012, s. 30). Jag har ställt frågan till samtliga informanter för att få veta hur de ställer sig till att vara anonyma eller synas med namn och samtliga har gett sitt godkännande till att synas med sitt namn. För att återgå till Kvale (1997) och att etiska överväganden bör ske under hela forskningsprocessen har jag haft som ambition att vara noggrann i hur jag framställer den information mina informanter har gett mig. Analysen är en tolkning som har gjorts av mig och risken finns att informanter, trots mina ambitioner, upplever sig som missuppfattade eller feltolkade.

En intervjusituation kan upplevas som stressande och det kan finnas en oro för att säga något som till exempel ens arbetsgivare kan uppfatta negativt. Yrken kan ses som en markör för var i samhällets sociala skikt en person befinner sig och vilken status de har på en arbetsplats (Ulfsdotter & Eriksson 2012). De personer jag har intervjuat är alltså alla i beslutsfattande positioner men de har också arbetsgivare att ta hänsyn till vilket kan ha en inverkan på de svar jag får. Vad gäller intervjusituationen skulle jag vilja påstå att det är omvänt. Jag som intervjuare är en student som intervjuar chefer och beslutsfattare inom det yrkesområde jag hoppas på att arbeta i. Det finns snarare en risk att jag är mer försiktig i vilka frågor jag ställer än vilka svar de ger.

Att vara medveten om min egen bakgrund, erfarenheter och åsikter är av största vikt för att kunna förhålla mig så objektiv som möjligt till mitt material. Den bakgrund och de erfarenheter jag har samlat på mig genom tidigare studier och arbeten jag har haft påverkar analysen av uppsatsen. Det påverkar också att jag i första taget blev intresserad av just det fenomen jag har valt att studera (Alvehus 2013). Det hjälper

mig att få syn på saker som andra inte har sett, men av samma skäl kan det begränsa vad jag upptäcker.

Jag har ett vikariat på Statarmuseet där jag framför allt bakar till museets kafé. Vid behov arbetar jag också som museipedagog. Det är ett lite museum och alla anställda tar på olika sätt del i hela verksamheten. Detta har gett mig en möjlighet att uppleva ett museum inifrån och därför har jag lättare att förstå vad Barbro Franckie, chef för Statarmuseet och en av mina informanter, menar när hon berättar om sin syn på ställningstagande. Jag har också gjort praktik vid utställningsenheten på Malmö Museer och haft en väldigt intressant och positiv upplevelse där. Allt detta ser jag som en tillgång i mitt skrivande men det finns också en risk att den distans som efterfrågas ibland kan vara svår att hålla (Magne Holme & Kron Solvang 1997, s. 106).

Innan jag påbörjade mina studier på ABM-programmet har jag arbetat som lärare och har bland annat erfarenhet av att arbeta på en mottagningskola för nyanlända elever. Att arbeta med dessa elever och uppleva hur de ofta blir sedda som grupp snarare än individer har också påverkat mitt sätt att tolka och analysera. Dessutom är skolan en institution som genomgår förändringar i ännu snabbare takt än museer. Det finns många som har idéer om hur skolan ska lösa de problem de står inför och ofta sker det genom olika trender eller ”experter” som kommer med en lösning som ska passa alla. Skolan är också ett exempel på en institution som följer de normativa mönster DiMaggio och Powell (2000) kallar för ”mimetic”. Jag har inte enbart upplevt dessa ”helhetslösningar” som positiva och har därför en medföljande skepsis mot en modell för alla. Också denna erfarenhet bidrar till att påverka hur jag resonerar och analyserar resultatet.

4.4 Forskningens relevans

Vår samtid kräver att frågor om museers arbete ställs utifrån olika perspektiv. Uppsatsen bidrar till att bredda och nyansera den kunskap som finns tillgänglig inom det område jag studerar (Alvehus 2013). För forskningen knyter uppsatsen an till en diskussion som är ständigt aktuell, nämligen museets relevans i sin samtid och förmåga att förnya sig själv, liksom frågan vad ett museum egentligen är och vilket syfte och uppdrag det har.

För museifältet är det relevant att få en djupare förståelse för hur beslutsfattare i museisektorn ställer sig till museal aktivism i relation till hur de kan verka för en demokratisk och humanistisk samhällsutveckling. Museerna kan genom att få tillgång till olika perspektiv och kunskap ta ställning till hur de vill arbeta och få stöd i att motivera varför eller varför inte de vill arbeta på ett visst sätt. I förhållande till denna uppsats kan det handla om varför ett museum vill eller inte vill arbeta med museal aktivism, men också genom de olika synsätt som presenteras vara ett stöd i att det arbete de redan gör är relevant för samtiden.

4.5 Resultatets begränsningar

Mina informanter är med och sätter ramarna och har en vision, men kanske möter de i större utsträckning andra människor som befinner sig i beslutsfattande positioner än övriga medarbetare på ett museum. Deras svar är därför i viss mån perspektivbero-

ende (Alvesson & Sköldberg 2008, s. 537). De personer som jag har intervjuat är vana vid att uttala sig i dessa frågor vilket är skälet till att jag ville intervju just dem. Samtidigt är det utifrån en särskild position och de uttalanden de gör eller beslut de är delaktiga att fatta kanske upplevs annorlunda av personer i en annan del av organisationen (Holme & Solvang 1997, s. 104). Detta betyder att om jag hade valt att intervju exempelvis besökare, museipedagoger eller de som arbetar med samtidsdokumentation hade jag eventuellt fått andra svar och åsikter om vad museet gör och inte gör i form av ställningstagande och aktivism. Uppsatsen bygger på intervjuer och några policydokument eller utställningar har inte studerats.

Resultat och analys

5 På vilket sätt kan museer vara en röst i samhällsdebatten?

I följande kapitel undersöker jag museets roll när det handlar om att vara en röst i samhällsdebatten och vilka olika uttryck det kan ta sig. I kapitlet besvaras delfrågorna:

- Hur är inställningen till aktivism?
- Hur kan museer kommentera samtiden?
- Hur kan museer arbeta med representation/mångfald?
- På vilket sätt påverkar museilagen museers ställningstagande?

5.1 Inställning till aktivism

Flera av informanterna reagerade på min inledande berättelse om Santa Cruz och demonstrationen "Families Belong Together" genom att sätta det i samband med begreppet aktivism. Det är inte så märkligt med tanke på att en demonstration passar in i kategorin för aktivism. Själv förknippade jag händelsen med att det var ett ställningstagande mer än med begreppet aktivism och hade förväntat mig att mina informanter också skulle tänka så. Med anledning av att händelsen sattes in i ett aktivistiskt sammanhang handlade också svaren på första frågan, som var hur mina informanter ställde sig till att MAH i Santa Cruz tog ställning, huruvida att demonstrera och skriva under på protestlistor är något som ett museum bör ägna sig åt.

Gustav Olsson, Katarina Karlsson, Clara Åhlvik och Josefine Floberg ställde sig frågande till om det är museets roll att vara aktivistiskt. Gustav Olsson tror att museer i Sverige skulle kunna tänka sig att göra en sådan sak som att anordna en demonstration men är inte säker på om han tycker det är en så god idé. Han tycker framför allt att det är viktigt att museet engagerar sig i frågor som handlar om kulturarv, vilket han i och för sig menar ger en ganska god bredd. Olsson är noga med att påpeka att frågor de arbetar med ska böttna i museets ämnen. Clara Åhlvik ser frågan som problematisk på det viset att hon frågar sig om museet utöver allt annat också ska vara

aktivistiskt. Hon kan tänka sig att ett mindre museum eller ett arbetslivsmuseum skulle kunna vara mer aktivistiskt i sitt sätt att arbeta men tycker inte att det passar för ett statligt museum eller ett större kommunalt museum. Också Eva Hansen (som betonar att hon talar utifrån de erfarenheter hon har inom museisektorn och inte hennes nuvarande arbete) ser en skillnad mellan ett statligt, kommunalt och fristående museum där hon menar att en offentlig myndighet behöver se på rimligheten gentemot de uppdrag de har.

Eva Hansen ställer sig frågan vad aktivism egentligen är och menar att förändring är något som ingår i uppdraget de har som tjänstemän. Enligt henne har museer stor frihet men ändå inom ett ramverk som sätts av kulturnämnden, kommunen, regionen och längst upp kulturpolitiken. Hon menar samtidigt att det är intressant att man lätt blir kallad aktivist så fort det görs lite förändringsarbete. Att det kanske är något en del gömmer sig bakom för att slippa förändring. Hon anser att själva begreppet aktivism helt enkelt används lite för snabbt och i likhet med Janes och Sandell (2019) nästan på ett skrämmande vis.

Vi ska vara så mycket. Vi älskar att museet ska vara allting. Och jag måste säga ju äldre jag blir och ju mer jag har jobbat desto mer säger jag ”men Herre Gud”. Är det vi som ska ordna demonstrationer för saker, är det vi som ska vara aktivister?

Clara Åhlvik (2019)

Trots att Clara Åhlvik tidigt bjöd in Nina Simon, som var chef för MAH vid tidpunkten för demonstrationen ”Families Belong Together”, har hon blivit mer och mer tveksam till den typ av aktivism hon förespråkar. Åhlvik menar att museet är en trög organisation med låg personalomsättning och så gott som ingen kompetensutveckling. Dessutom är museer enligt Åhlvik inte speciellt bra på omvärldsbevakning och personalen är inte så aktivistisk. Hon menar därför att museerna istället bör gå tillbaka och ”fila på” sina kärnvärden. Åhlvik funderar över hur museerna ska förvalta den makt och det inflytande de har och säger att man skulle kunna tänka att museerna kan vara mer aktivistiska eller skriva folk på näsan med hur de ska tycka och tänka men hon menar att museet har en annan styrka, nämligen det långsiktiga perspektivet. Åhlviks tankar kan liknas vid hur historikern Peter Aronsson ser på institutionen som något varaktigt och återkommande (Aronsson 2010) och att museet enligt ett sådant synsätt har ett egenvärde som är unikt för just museet. Samtidigt kan det sättas i relation till att Janes och Sandell också anser att museer behöver gå tillbaka och titta på sina kärnvärden men som i deras tolkning blir att museer behöver gå åt ett mer aktivistiskt arbetssätt (Janes & Sandell 2019).

Anna Hansen, Barbro Franckie och Eva Hansen ställde sig inte lika främmande till att ta ställning i en fråga genom att hålla en demonstration. Däremot var alla tre mycket noga med att påpeka att det måste finnas goda skäl till att göra det och att det ska finnas en koppling till deras uppdrag och verksamhet. Eva Hansen menar att frågan är komplex och har i grunden svårt för att se att hon i rollen som museichef skulle stå ute och demonstrera men säger samtidigt att det beror på vad som händer, till exempel hade hon inte tvekat i en situation som den jag beskriver i Santa Cruz. Museets uppdrag är enligt Eva Hansen att arbeta med människor och att hela tiden värna humanism. Eva Hansens synsätt relaterar till Parsons (1964) som handlar om att in-

stitutionerna behövs för att ett socialt system ska kunna återskapas och fungera (Parsons 1964). Genom att hålla en demonstration med motivationen att den värnar humanism vilket ingår i museets uppdrag (ICOM) blir institutionen ett redskap som i förlängningen skulle kunna påverka hur individer agerar i samhället (Parsons 1964). Barbro Franckie anser att MAH i Santa Cruz demonstration visar att de är en ”aktiv aktör på den samhälleliga arenan” och säger att eftersom museer uppbringat skattemedel vore det dumt av staten att undanhålla museer möjligheten att jobba lite mer aktivt med historien i relation till nuet och framtiden. Franckies tolkning av begreppet aktivism betyder att ett museum som inte är aktivt endast administrerar och förvaltar. Det är en roll hon inte gärna vill tro är museets. Det är enligt Franckie lite för enkelt att endast förvalta och administrera. Hon menar att det är en förutsättning för museets arbete att ligga på en ”lagom” aktivistnivå. På frågan om hon ser sig själv som aktivist säger hon:

Jag hade tyckt att det varit fint att ha det epitetet att ”hon är aktivist” utifrån det att jag är aktiv, jag vill ha ett aktivt tänk, jag vill ha aktiv dialektik som är levande på museet, där vi ställer tes mot antites och enas i någon syntes utifrån olika frågeställningar, olika tidspåverkan, olika tematiska inriktningar som vi fångar upp som vi vill göra någonting av.

Barbro Franckie (2019)

Barbro Franckie ställer sig positiv till att låta olika aktivistgrupper använda museet som en plattform för sina åsikter men ser det som en utmaning. Hon ser det som en fortbildning i hur de som museum ska hantera sitt tyckande och ställningstagande och vad som ryms under de mänskliga rättigheterna. Som museum skulle de behöva ta sig tiden till att sätta sig in i vad gruppen står för och menar att det är viktigt både att det passar in i museets historiska uppdrag och också vilka kompetenser som finns på museet för att hantera just det området.

Jag tror att det är ett bra sätt att jobba för att vi behöver ju vara viktiga för människor, då måste vi lyssna på människor, vad som är viktigt och det kan vi naturligtvis göra på olika sätt med besökarundersökningar eller fokusgrupper eller samarbeten med olika föreningar.

Anna Hansen (2019)

Anna Hansen berättar att det i deras måldokument står att de ska samarbeta närmare med olika grupper i samhället. Att jobba med volontärer och deltagande på det sätt som MAH i Santa Cruz gör anser hon är ett bra sätt att arbeta men ser också att det finns skillnader i traditioner av samhällsengagemang vilket försvårar ett sådant arbete. Hon tror att det skulle vara svårare att skapa den typen av engagemang i Sverige eftersom hon menar att det finns en annan tradition i amerikanska och anglosaxiska länder när det gäller samhällsengagemang. Anna Hansen menar att frågan om att ställa upp på arbetet för de mänskliga rättigheterna inte är särskilt kontroversiell, det vill säga om den inte drivs till sin spets. Att ta ställning behöver enligt Hansen inte alltid betyda att det är något som syns utåt i en utställning. Frågan kan istället ställas till sin spets i andra delar av museets verksamhet. Hansen tar uthyrning av lokaler som exempel och menar att det inte är så kontroversiellt om FN-föreningen eller Socialdemokraterna vill hyra. Däremot blir det en annan fråga om till exempel Nordiska motståndsrörelsen skulle vilja hyra lokalen och ordna ett arrangemang. Då

ställs två rättigheter mot varandra; yttrandefriheten ställs mot demokratiska rättigheter som Nordiska Motståndsrörelsen propagerar emot. Regionmuseet i Kristianstad arbetar med att ta fram ett policydokument som de kan luta sig mot när situationer som beskrivs ovan uppstår. Detta arbetssätt överensstämmer men vad Janes och Sandell (2019) menar att museer behöver göra för att motivera ställningstaganden. Att definiera vad som är museets kärnvärden och vilka som är museets icke förhandlingsbara värderingar och utifrån dem skriva ett policydokument (Janes & Sandell 2019).

Istället för att museet är aktivistiskt ser Clara Åhlvik likt Frankie en möjlighet att bjuda in aktivister till museet och ge dem en plattform. Katarina Karlsson skulle kunna tänka sig att man bjöd in en aktivistgrupp tillsammans med andra som föredragshållare i en tematik men ställer sig tveksam till att låta museet bli en plattform för aktivister eftersom hon ser museet mer som en folkbildningsaktör än en aktivist. Josefine Floberg menar att det blir svårt när aktivister kontakter museet eftersom de inte är intresserade av föremål utan bara vill använda museet som en megafon. Men att helt kategoriskt säga nej är inte vad hon menar. Floberg berättar om att de till exempel har låtit en person som är djurrättsaktivist och konstnär göra en utställning på Malmö Museer men att den utgick från museets föremål för att lyfta frågan. Det blir enligt Floberg mer intressant att göra så. Dels blir frågan direkt kopplad till museet, dels undviker museet att bli ett slags kulturhus vilket Floberg menar skulle innebära att man tappar det museala uppdraget. Dessa tankar kring aktivism menar jag skiljer sig från vad museal aktivism är. Fokus ligger på att museet är aktivistisk genom direkta och synliga handlingar och att museet skulle kunna (eller inte) arbeta med aktivister som kommer utifrån. Katarina Karlsson ser museet mer som en folkbildningsaktör och sätter det inte i samband med ordet aktivism. Janes och Sandell, å andra sidan, menar att användandet för att skapa förändring inte är något nytt utan att det är själva ordet aktivism som är nytt (Janes & Sandell 2019). Frågan är var gränsen mellan folkbildningsaktör och museal aktivism går?

Sammanfattning

Synen på aktivism och museal aktivism visade sig skilja sig åt bland mina informanter. Jag upptäckte en skillnad i hur de ser på att som museum agera aktivistisk och att bjuda in aktivister på museet. Det finns en mer positiv inställning till att bjuda in aktivister till museet och ge dem en plattform än att museet själv skulle anordna en demonstration och vara aktivister. Inte heller detta är helt oproblematiskt utan det är viktigt att det görs på ett nyanserat sätt och att det balanseras upp med motsatta åsikter. Trots att det finns en förståelse för skälet till den demonstration jag berättar om ses det inte som självklart att som museum agera just genom en demonstration. Men uppfattningen finns också om vikten av att agera aktivt genom exempelvis en demonstration det är precis det som skulle kunna vara museets uppgift. Demonstrationen uppfattas enligt detta synsätt som att museet är en aktiv aktör på den samhälleliga arenan vilket museer borde vara eftersom de uppbringar skattemedel. Det finns också en uppfattning om att begreppet aktivism används negativt och blir något att gömma sig bakom för att undkomma förändring.

5.2 Att kommentera samtiden

I följande avsnitt besvarar jag delfrågan på vilket sätt museerna kan arbeta för att vara aktuella i förhållande till sin samtid.

Ordet aktivism är inte ett begrepp som känns vant i museivärlden och väcker enligt Janes och Sandell (2019) både lätt panik och kritik medan användandet av museer för att skapa förändring inte är något nytt (Sandell 2011 se Janes & Sandell 2019, s. 3). Att vara en aktiv röst i samhällsdebatten framstår för mig både aktivt och ställningstagande. Det kan till och med låta som att museet behöver lämna sin trygghet innanför väggarna och ge sig ut utanför. Bland de svar jag fick från mina informanter fanns lite andra uppfattningar om innebörden av att vara en röst i samhällsdebatten.

Både Katarina Karlsson och Clara Åhlvik hänvisar till det stora antal människor som besöker museer varje år. Vad museerna gör eller inte gör har betydelse. Snarare än att ändra inriktning till att bli mer aktivistiskt i form av att till exempel ordna demonstrationer pekar flera av mina informanter på vad museet är och hur de kan vara aktiva röster utifrån den form ett museum har. Museerna är enligt detta synsätt aktiva genom att så många människor besöker dem, därmed har det betydelse vad ett museum ställer ut och hur de väljer att framställa ett ämne. Människor går förhoppningsvis därifrån med nya idéer och frågor. Katarina Karlsson beskriver att den aktiva rösten för henne innebär att problematisera saker i sina utställningar och tar ”Välkommen till Sverige” (Malmö Museer 2019) som exempel. Att ta sin utgångspunkt i något som ligger lite bakom oss, till exempel folkhemmet, för att sedan fråga vad folkhemmet betyder idag och vad det betyder framöver, menar hon, är ett sätt för museet att höras i samhällsdebatten. Karlsson tycker museet ska ha sin utgångspunkt i forskning och använda det som grund i verksamheten. Detta blir, menar Karlsson, en del av folkbildningen. Hon säger också att det är viktigt att få in medborgarnas perspektiv vilket i deras fall innebär att jobba mycket med brukardialoger så att vad de visar och vad de gör är angeläget. I enlighet med Aronsson (2010) pendlar museet i Karlssons beskrivning mellan olika funktioner, vilket i detta fall innebär att museet förhandlar mellan å ena sidan forskningen och å andra sidan brukardialoger vilket berör utställningar och den publika delen. Katarina Karlsson tycker samtidigt att man som museum ibland kan bli lite introvert. Hon anser att det är viktigt som museum att se till att man finns i samhället och vara med när näringslivsfrågor, sociala frågor och stadsutvecklingsfrågor diskuteras. Detta menar jag kan ses som att Katarina Karlsson ser museet som en aspekt (Jönsson 2017) på andra funktioner i samhället, att museet kan vara en aspekt på olika samhällsfrågor genom att samspela med andra samhällssektorer. Karlsson menar att museer ska vara en kraft i samhället på grund av att de har massor av kunskap och att de behöver andras kunskaper för att lära mer om sina samlingar eller att deras aktiviteter ska vara aktuella. Karlsson påpekar att det inte handlar om något partipolitiskt ställningstagande utan precis som Fischer sa på sin tid ska museer vara en institution som är till nytta för samhället.

Clara Åhlvik menar att museet har ett lugn och en självsäkerhet i hur de visar saker och behöver egentligen inte tala om vad det är de gör eller påpeka för besökarna vad de ska tycka och tänka. Istället ska museet ”bara göra det”. Det ska vara en självklarhet för museet att välja ut olika roliga berättelser om både det ena och det andra och genom vad museet väljer att visa får människor en annan bild av världen. *Men hur bara gör man det?* Tillsammans med Britta Söderquist (2015) har hon skrivit att

museer ska vara proaktiva istället för reaktiva och jag bad henne reda ut de begreppen:

Jo men det är väl lite det där med att ha en omvärldsbevakning och liksom ligga lite före, för att ha den där hooken in om du fattar. Det tar ofta väldigt, väldigt lång tid innan museerna vaknar med omvärldsbevakningen.

Clara Åhlvik (2019)

Clara Åhlvik menar att det måste ingå i tjänsten som intendent att hålla en hyfsad bevakning inom sitt fält genom att titta på nyheter och läsa i tidningar vilket hon menar uppmuntras väldigt lite. Hon anser att det finns väldigt lite kompetensutveckling på museerna. Att museerna är reaktiva betyder enligt Åhlvik att de tittar på vad andra museer gör och tänker att de måste göra något på samma tema. När det var aktuellt med till exempel normkritik skulle, enligt Åhlvik, alla museer göra utställningar om normkritik. Hon menar att museer på det viset kommer lite efter och gör vad de "tror" att de bör göra istället för att ligga i fronten och våga göra utställningar om aktuella ämnen som andra museer inte redan har gjort. Hon tror att det handlar om osäkerhet på grund av att man inte har så bra omvärldsbevakning men säger samtidigt att det har skett en enorm utveckling under den tid hon har varit verksam och ger exempel på att det finns museer som lägger ett helt personalmöte i månaden på omvärldsbevakning. Framförallt börjar den publika delen att inse vikten av att ha omvärldsbevakning. Denna osäkerhet menar jag är vad DiMaggio och Powell (2000) kallar för "mimetic", det vill säga museerna följer vad olika förebilder och modeller gör för att omgivningen ska uppfatta dem som "bra" och "rätt" (DiMaggio & Powell 2000). Det kan också sättas i samband med att museer är normativa och ofta anställer personer med likartad utbildning eller tar hjälp av samma professionella experter, vilket gör att organisationen utformas på samma sätt (DiMaggio & Powell 2000)

För det är ju den pusselbiten som museet har. Och det tycker jag en del kan bli så sugna på att vara med i samtiden så man tappar bort att man finns ju, alltså det är ju en skillnad på stadsbiblioteket och Kulturen. Man har liksom olika ingångar i samtidskommentaren.

Gustav Olsson (2019)

Gustav Olsson pekar på att tidsdjupet är museets pusselbit och menar att utställningsmediet är trögt när det handlar om att jobba med aktuella händelser. En utställning planeras ofta två år i förväg och då måste man veta att det som händer är aktuellt om två år också. Han tänker att det är lättare att jobba med samtida händelser i andra av sina medier även om det blir på ett annat sätt. Han tar Livrustkammaren som exempel och att de skojar om regeringsbildningen på sin Facebooksida. Olssons tankar om att tidsdjupet är kärnan och styrkan i ett kulturhistoriskt museum kan liknas vid vad Bishop (2012) säger om att museer förlorar sin styrka om spänningen mellan dem och det verkliga livet inte upprätthålls. De skulle bli institutioner vars plats redan är ockuperad av någon annan, vilket i Bishops exempel kan vara politiska organisationer eller nyhetsmedia (Bishop 2012). Katarina Karlsson ser däremot inte något problem i att kunna arbeta med samtida frågor i utställningar. Hon säger att de planerar, men inte i detalj, för två år och att de kan vara väldigt snabba med att göra en utställning. Det beror såklart på omfattningen men Karlsson berättar att Malmö Museer har 15000 kvm utställningsyta där de även kan låta andra ställa ut ibland. Dessutom har de ett samarbete med stadsdelsbiblioteken där de har småutställningar.

De kan också göra utställningar i utställningarna. I en kommande basutställning med namnet "Din historia" är tanken att det ska finnas en permanent del och en del som är flexibel som samarbetar med andra museer och visar aktuell forskning etc. Utöver det har de etablerat en programansvarig vars uppgift är att arbeta med program som länkas till utställningarna för att de ska hålla aktualitet och leva längre, eftersom det handlar om stora ekonomiska satsningar. Karlssons exempel relaterar till vad DiMaggio & Powell (2000) skriver om att institutionerna gör något med samhället men att samhället också gör något med institutionerna. De tar upp tre mekanismer som är av betydelse; tvingande krav som till exempel lagar, "mimetic" vilket vill säga "härmande" där institutionen följer vad andra förebilder gör för att omgivningen ska uppfatta dem som bra och slutligen den normativa som innebär att samma professionella experter ofta anlitas (DiMaggio & Powell 2000). Dessa tre kan alla ha en inverkan i varför museet vill hålla utställningarna aktuella men en fjärde mekanism skulle också kunna vara politiska skeenden i omgivningen och nya vetenskapliga upptäckter. Beroende på om museet själv är en av förebilderna kan rösten i samtidskommentaren också påverkas av dessa mekanismer.

Och det är där jag menar att man bör bli bättre på en omvärldsbevakning. Vad är folk intresserade av idag, vad pratar man om, vad ligger i luften? Idag är ju till exempel mat jättestort. Gör en utställning kring någonting som intresserar många människor, det är man dålig på tycker jag /.../ generellt /.../ Jag menar till exempel nu är det ju väldigt inne att laga sina egna kläder. Herregud! museerna har ju fullt med lagade kläder. Har du sett någon utställning som handlar om det?

Clara Åhlvik (2019)

Museernas utveckling behöver enligt Clara Åhlvik inte handla om att göra helt nya saker så som att vara aktivister, snarare handlar det om en slags kompetensutveckling inom det man redan arbetar med, som utställningsverksamheten, där det är lätt att fastna i ett statiskt tänkande om vad det innebär. Åhlvik säger att hon ofta har upplevt att utställningsprogram på museer läggs väldigt introvert. Hon menar inte att det är fel av museet att visa sina samlingar men att det går att tänka annorlunda runt hur de visas upp för att museet samtidigt ska kunna arbeta med aktuella frågor. Hon menar att museerna ofta fastnar i ett statiskt tänkande kring sina samlingar. Samtidigt vill man följa med i tiden och göra någonting samtida vilket ofta kan bli lite påklistrat, menar hon. Vad Clara Åhlvik säger är alltså inte att museer ska sluta visa samlingarna men för att samtidigt kunna vara aktuella och relevanta bör de hitta frågor som är aktuella just nu. Därefter kan de titta i sina samlingar för att se vad som finns för att belysa dessa frågor. Jag förstår Clara Åhlvik som att museerna bör vara mer självständiga och mindre "mimetiska" (DiMaggio och Powell 2000). Museerna tänker att de bör göra på ett visst sätt för att uppfattas "bra" och "rätt" av omgivningen men missar samtidigt hur de kan arbeta med sina egna samlingar på ett aktuellt sätt. Att anpassa sig efter samhällets förändringar kan, uppfattar jag det som, innebära att vara mimetisk och göra likadant som andra, men det kan också innebära att utifrån en omvärldskoll se hur just ens eget museum kan arbeta med samtiden. Samma frågor kan komma att vara aktuella för olika museer men museerna kan utifrån den form de har bredda debatten.

Under intervjun med Clara Åhlvik kom vi in på ämnet religion. Åhlvik menar att det är ett exempel på något väldigt aktuellt som vi faktiskt måste förhålla oss till igen, det borde enligt henne göras en utställning om Gud. Hon menar att folk är försiktiga,

osäkra och rädda för att närma sig ämnet. Åhlvik menar att det är ett svårt ämne, också för att vi är ett av världens mest sekulariserade länder vilket också gör att vi är okunniga i ämnet och bilden av religiösa blir ofta förenklad. Detta resonemang kan kopplas till vad Lynch (2019) skriver om kollaborativ aktivism, att fråga om människors syn på saken (Lynch 2019). Jag menar att museer kan ta hjälp av forskning för att arbeta med exempelvis religion men också av människor som identifierar sig som religiösa. Inte nödvändigtvis för att de företräder en speciell religion, utan istället om vad det kan innebära att vara religiös i ett sekulariserat land och deras upplevelse av omvärldens syn på dem. Här behöver museet hjälp av det omkringliggande samhället snarare än tvärtom.

Sammanfattning

Tack vare att museer har så många besökare finns uppfattningen att museet är aktiv och en röst i samhällsdebatten. Genom sin form påverkar den besökarna. Den aktiva rösten hörs när museet problematiserar saker i sina utställningar. Ett förslag är att det borde ingå i arbetsbeskrivningen att ha en omvärldsbevakning så att museet kan kommentera samtiden. Det behöver enligt detta synsätt inte innebära att museet ska börja vara aktivister utan museet har en styrka i att vara just ett museum med det lugn och långsamhet som finns. Uppfattningen finns att museer behöver lita mer på sig själva och utveckla det som redan finns. Exempel som ges är att utställningar kan utgå från aktuella händelser, strömningar eller teman och föremålen användas till att göra utställningar runt aktuella ämnen istället för att göra utställningar kring enbart föremålens ursprungliga funktion. Samlingarna ska alltså inte gömmas undan men det går att arbeta på andra sätt med dem. Museer skulle också kunna arbeta mer proaktivt istället för reaktivt. Det vill säga lita mer på sig själva i stället för att snegla på vad andra museer gör och göra någonting liknande. Det anses både svårt och enkelt att använda sig av utställningar för att arbeta med aktuella händelser. Att utställningar planeras två år i förväg ses som ett problem samtidigt finns motsatt åsikt att det går att arbeta med aktuella händelser i utställningar då de inte planeras i detalj. Det går att ha delar i utställningen som är utbytbara så att till exempel aktuell forskning kan ha en plats. Det anses också vara så att det finns en osäkerhet hos museerna att arbeta med vissa frågor. Det betyder inte att museerna ska undvika dessa frågor, tvärtom. Om museer ska inkludera alla grupper i samhället behöver de hantera denna osäkerhet. Det finns en uppfattning om att museer genom den kunskap de besitter kan vara en mer aktiv röst i samhället än vad de är idag. Det blir ett ömsesidigt utbyte mellan samhället och museet om de är med vid till exempel stadsplaneringsmöten.

5.3 Hur arbetar museet med mångfald?

Detta avsnitt handlar hur museer förändras allt eftersom samhället förändras. Detta innebär också att nya grupper tillkommer i frågan om vilka som bör representeras på ett museum. De delfrågor som besvaras är hur museer kan arbeta med olika grupper i samhället och vad det innebär i relation till aktivism respektive ställningstagande. Clara Åhlviks exempel ovan om att det borde göras en utställning om Gud visar på att museet förändras genom att samhället förändras.

Det är därför det blir så viktigt med representation för om vi aldrig representerar en grupp människor så finns de ju inte men finns de på museum så finns ju de helt plötsligt, alltså vi ger ju dem en stämpel av existensberättigande vare sig det är personer, grupper eller företeelser som historiska händelser, det är oslagbart, det spelar ingen roll att någon skriver 10 forskningsavhandlingar, men kommer du på ett museum...

Clara Åhlvik (2019)

Clara Åhlvik menar, att vara representerad på museum betyder att man finns, och vad museerna visar och inte visar har mer makt och inflytande än vad de har en aning om. Hon pekar på att museer i Europa har över 500 miljoner besökare och att museer därför i högsta grad är en del av samhället. En risk, menar Christina Johansson (2015), är att det som har gjorts med en god intention ibland blivit kontraproduktivt. Till exempel har stereotyper av olika etniska grupper ofta visats upp (Johansson 2015). Man har så att säga blivit aktivist å andras vägnar (Lynch 2019).

Men hur ska vi samla in föremål om demokrati och migration? Hur får vi in alla människors historia i ett museum? Det allra flesta museer jobbar med det, men det är det jag menar att då kan det ibland nästan bli betraktat som aktivistiskt när det egentligen är naturligt, alltså, det är det som är vårt uppdrag. Det står ju ingenstans att det inte är vårt uppdrag.

Eva Hansen (2019)

Eva Hansen pekar på tidsdjupet och menar att museer är tunga institutioner med inte bara en tradition, utan ett uppdrag som sträcker sig, ibland tusentals år, tillbaka i tiden samtidigt som det ska peka tusentals år in i framtiden. Det har enligt Eva Hansen skett en förändring i arbetet med vems historia man berättar och något som egentligen borde ses som självklart, att representera nya grupper, betraktas som aktivistiskt. Detta, menar jag, skulle kunna tolkas som att det verkar bero på vilken grupp ett museum arbetar med som avgör om det anses vara aktivistiskt eller ej. Befinner sig gruppen i samhällets marginal anses museet vara mer aktivistiskt än annars. Eva Hansen anser att kunskap aldrig har blivit sämre av att man får in nya perspektiv och menar att diskussionen går vilse om man ser på museer som att de har en definitiv kunskap. Detta resonemang, precis som Clara Åhlviks resonemang om att det är dags att ha en utställning om Gud menar jag kan relateras till Viktor Rydbergs tankar om kulturarvsbegreppet. Det vill säga, det har betydelse för ett samhälles utveckling att ta till sig lärdomar utifrån, vilket för museer innebär att få in nya perspektiv. Förståelsen av kulturarv enligt Rydbergs syn kan ses som en mental förståelse som möjliggör förnyelse och förändring snarare än något konserverande knutet till ting eller platser (Magnusson Staaf 2017).

Det kan enligt Eva Hansen finnas en rädsla för att tappa makt om andra människor släpps in. Hon menar att det är en balansgång eftersom museer har en väldigt stor legitimitet och folk har en uppfattning om vad museer står för. Det är något man enligt Hansen måste vara rädd om. Samtidigt vill hon hävda att hon inte kan se det på något annat sätt än att museets legitimitet och auktoritet skulle sjunka om museer inte arbetar med andra och lägger till nya perspektiv. Eva Hansens tankar överensstämmer med vad Janes & Sandell (2019) skriver om det förtroende museer har i omgivningens ögon. Hennes exempel om att en institution inte anpassar sig efter samhällets förändringar kan också relateras till vad Orhan Pamuk (2012) menar när han pratar om

de stora nationalmuseerna som en del av mänsklighetens skatter och att museet blir musealiserat. Museet har enligt Eva Hansen alltid tagit in andras röster, det är bara fråga om vilka röster och i vems ledband man går i. Museer ska enligt henne vara en del i samhällsdebatten men behöver ha en ständig diskussion om vad det innebär. Att museer har en vilja att ta in nya röster och visa andra grupper än de som oftast har syns på museer är enligt Eva Hansen inte något nytt. Hon säger att museer aldrig har varit isolerade från samhället men att de har haft dialoger med specifikt utvalda grupper. Det som händer nu, menar hon, är egentligen bara att dessa grupper blir flera. Hon menar att det också är viktigt att veta var gränsen för museet går men att den inte kan sättas en gång för alla i ett policydokument utan måste diskuteras. Museer arbetar inom ett ramverk men i det finns en frihet. Hon säger att ju ständigt mer ett museum jobbar med andra desto tryggare måste de vara med vem de är och vad de står för. Trots att museer är tunga institutioner tror hon inte att de som väljer att arbeta på museer är mer förändringsobenägna än andra. Snarare är det något allmänmänskligt. Det är alltid jobbigare att förändras än att inte göra det och att om någonting ska förändras så måste man förändra också en bit av sig själv varje dag privat.

Det är därför vi bjuder in föreningslivet och så, jag tänker att i en stad där vi pratar väldigt mycket om inkludering eller exkludering, då tänker inte jag på att vi ska göra särskilda saker för särskilda grupper jag tänker om vi bjuder in föreningslivet och några hittar till guppyföreningen eller uppfinnarföreningen, eller programmeringskursen eller vad det nu är. Fine! Då har du hittat andra som är intresserade av samma sak.

Katarina Karlsson (2019)

I samband med frågan om hur museet arbetar med mångfald berättar Katarina Karlsson om Malmö Museers samarbete med föreningslivet. Hon säger att Malmö är en stad med många facetter och för museet handlar det inte om etnicitet utan om att alla ska känna sig välkomna. Malmö Museer jobbar enligt Katarina Karlsson inte med inriktningen mångkultur genom att dela upp folk i grupper utan det handlar om att man ska känna igen sig och få ett värdigt, bra och trevligt bemötande. Resonemanget kan liknas vid vad Gutman (Gutman i Taylor 2009 s. 18 se Jönsson, Persson & Sahlin 2017) skriver om att institutionernas mål inte borde vara att representera identiteter och skillnader utan istället behandla oss som likar oavsett bakgrund.

Om vi kan stimulera unga människor och tycka att det är superspännande med naturvetenskap och kolla i mikroskop på en mikrovärld och väljer att gå vidare i livet på något sätt, ja men då har vi ju gjort nytta. Och samtidigt så har det ju ökat förståelsen för hur världen hänger ihop, precis det här (pekar på visionen) "*Genom nyfikenhet så skapar vi sammanhang*" Så tänker vi.

Katarina Karlsson (2019)

Enligt Katarina Karlsson handlar det om inkludering och att enas kring gemensamma intressen snarare än var någon kommer ifrån. Hon ser att museet kan spela en roll genom att bidra till ungas framtid. I en stad som Malmö där unga människor inte går vidare till högre utbildning, vilket Karlsson menar beror på fattigdom och utanförskap, kan museet bidra. I likhet med Katarina Karlsson vill Barbro Franckie fokusera mer på vad som förenar än vad som skiljer och anser att begreppet kulturarv är bra för att fånga den betydelsen. Kulturarv, menar Franckie, är ett "härligt" ord som förenar.

Hon ser rätten till allas vårt gemensamma kulturarv som viktigt och en utmaning i dagens mångkulturella samhälle.

Det är mångfalden som jag är ute efter att komma på ett museum tänker jag mig ska möjliggöra en spegling av omvärlden. Jag gillar de här käftsmällarna, stunderna när man tappar andan lite. På teatern brukar vi kalla det katarsis när man sitter i den mörka salongen och plötsligt blir jättegengrad, eller börjar gråta hejdlöst utan att man egentligen förstår det men någonting har alltså hänt på scenen och jag tycker att det är överförbart på ett museum på det sättet vi väljer att presentera, berätta och gestalta saker och ting och i bästa fall ger möjlighet till att levandegöra det. Så vill jag nå in till folk, för ytterst handlar det om helhetstänket.

Barbro Franckie (2019)

Barbro Franckie säger att om hon får vara lite kritisk till svenska museer så handlar det mycket om de besuttnas historia när man exempelvis tittar på vilka byggnadsminnen som har sparats och säger att de besuttnas byggnadsminnen finns bevarade i större utsträckning än de ickeägandes. Franckie säger att hon vill ha en helhetsbild. Det handlar enligt henne inte om att ta partipolitisk ställning, men eftersom Statarmuseet berättar en historia om en ickeägande, proletär grupp i samhället kopplas den per automatik till det som vi idag kallar för arbetarrörelsen. Franckie menar att det är att göra det lite för enkelt att säga "*jamen det är arbetarrörelsens museum*" och att museet använder sig av de värderingarna. Istället säger hon att det handlar om allas lika rätt och värde och kunskapens många ansikten. Statarmuseet stödjer sig på barnkonventionen och att det inte ska vara tillåtet med förtryck, övergrepp och diskriminering. Om någon vill placera det partipolitiskt är det enligt Franckie betraktaren som gör det, vilket är en debatt hon säger sig vara villig att ta. Hennes tankar överensstämmer med vad Janes och Sandells (2019) när de skriver att museerna behöver se till sina grundvärderingar och att det är museets moraliska plikt att ta ställning för bland annat mänskliga rättigheter.

Sammanfattning

Att museer har arbetat med olika grupper i samhället anses inte vara en ny företeelse. Däremot sker något när nya grupper uppmärksammas eller kommer in i samhället. Uppfattningen finns att om det ibland betraktas som aktivistiskt när museer väljer att synliggöra nya grupper och arbeta med dem, när det egentligen handlar om att följa samhällets utveckling. En åsikt är att om museerna inte visar de olika gruppernas historia undanhåller de en del av historien. Det handlar enligt detta synsätt om ett helhetstänk och inte ett partipolitiskt ställningstagande. Det anses ha betydelse att representeras på ett museum, vare sig det är personer, grupper, företeelser eller historiska händelser. Det ger ett existensberättigande och de så kallade besuttnas historia anses vara överrepresenterad i vad som har bevarats för framtiden. Det visar endast en del av historien.

Att hitta vad som förenar anses vara att föredra framför att fokusera på olikheter. Detta kan exempelvis göras genom att arbeta med föreningar och låta medlemmarna själva hitta fram till vad som intresserar dem i museets verksamhet. På det viset kan människor hitta andra med gemensamma intressen snarare än att hållas kvar i en specifik grupp.

5.4 Museilagens betydelse för ställningstagande och aktivism

I detta avsnitt besvaras delfrågan om vilken betydelse museilagen kommer att få för museiverksamheten i förhållande till att museerna kommer att ta tydligare ställning eller röra sig mot mer aktivistiska handlingar.

Sverige har fått en museilag (SFS 2017:563) där det i paragraf 5 står att ”*Museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll*” det görs med andra ord tydligt att det är själva museet som har rätt att bestämma över sitt innehåll. I § 4 står det att ”*Ett museum ska bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning*”. Museilagen är vad DiMaggio och Powell (2000) kallar för ett tvingande krav. Samtidigt som lagen har instiftats säger den att museer ska ha en oberoende position gentemot huvudmännen, vilka kan vara stat, kommun eller region (Freidson 2001). Janes och Sandell (2019) menar att i den tid vi lever i behöver museer bli tydligare i sina ställningstaganden. Ett sätt att göra det, menar de, är att gå tillbaka till museets grundvärderingar, vilka jag menar kan vara ICOMs museidefinition, och formulera vilka som är museets icke förhandlingsbara värderingar.

Museilagen upplevs som positiv av mina informanter. Snarare än att lagen kommer att bidra till att museerna tar mer ställning i frågor ser mina informanter museilagen som ett skydd mot eventuell påverkan från politiskt håll. Museilagen anses ge stöd för hur de arbetar och tydliggör att det ska vara armlängds avstånd mellan politiker och museer. Trots att det bara är Regionmuseet i Kristianstad och Malmö Museer som omfattas av lagen kommer både Kulturen i Lund och Statarmuseet att följa den och upplever att den finns som ett stöd. Gustav Olsson ser det som positivt att följa den men också positivt att Kulturen inte lyder under den om lagen skulle tas bort. Då är de fortfarande fria i förhållande till staten eftersom Kulturen ägs och drivs av en förening. 2019 är lagen relativt ny och ingen har ännu sett dess effekter.

Det är många kommunala politiker som till och med tror att det ingår i deras uppdrag /...../ de kan ju inte särskilt mycket om kultur så att ett uppdrag som tjänstemännen på kulturförvaltningen har, så klart, det är ju att uppfostra de nya politikerna som kommer och tala om för dem ”det här är erat uppdrag, det här är inte ert uppdrag.

Josefine Floberg (2018)

Staten har genom museilagen beslutat att politiken ska ha armlängds avstånd till museerna. Men är det möjligt för museet att ta en oberoende position gentemot huvudmännen (Freidson 2001)? Josefine Floberg ser lagen som särskilt viktig för de kommunala och regionala museerna. Den erfarenhet hon har av att arbeta i statlig, kommunal respektive regional förvaltning är att i kommuner och regioner har politikerna en tendens att lägga sig i mer än vad staten gör. Floberg menar att statliga politiker aldrig skulle komma på idén att försöka påverka ett utbud vilket hon har varit med om att kommunala politiker har gjort och ibland till och med trott att det ingick i deras uppdrag. Josefine Floberg berättar att hon har varit med om att kommunala politiker har försökt att påverka museets utbud och till och med gått in och petat i ut-

ställningsbudgeten. Hon tror att lagen gör det lättare för museichefer att sätta ner foten och tala om för politiker som vill lägga sig i att det inte ingår i deras uppdrag. Clara Åhlvik har liknande erfarenheter när det handlar om statliga respektive kommunala museer och menar att staten, regeringen, är mycket generös när den skriver direktiv och att det görs i samarbete med museerna. Åhlvik anser inte att cheferna på de statliga museerna är styrda av staten. Däremot, menar hon, får cheferna på läns- och kommunal nivå ett starkt mandat från lagen gentemot sina styrelser. Åhlvik menar att trots att lagen är ganska tandlös ger den en signal om hur branschen ska fungera, att det finns något som heter armlängds avstånd. Barbro Franckie menar att eftersom museilagen har lagt över ett större ansvar på museichefen är det viktigt att denna jobbar nära sina medarbetare för att utvärdera och resonera så att det som chefen presenterar för styrelsen är förankrat i hela gruppen. Vad Clara Åhlvik verkligen ser som poängen med museilagen är att museet själv ska bestämma sitt innehåll och att den stärker museets självständighet, att den betonar att museet är en kunskapsinstitution som ska behandlas som andra kunskapsinstitutioner, det vill säga självständigt (SFS 2017:563, § 5).

Eva Hansen menar att museer kan vara modiga och att de har en stor frihet i hur de väljer att arbeta. Lagen förtydligar denna frihet och skulle ett museum gå för långt finns det enligt Hansen trots allt en gräns, att det trots lagen finns en gräns för hur långt museet kan gå, så länge museet kan skriva under på vad ramverket säger och finna stöd i det för sin verksamhet. Den stora frågan blir hur museer skulle använda lagen om kulturpolitiken och ramverket förändras och den politiska inriktningen blir en annan. Ingen av informanterna säger sig ha upplevt att de har känt sig rädda för att göra utställningar om vissa frågor. Inte heller har de upplevt att personalen är rädd. På Regionmuseet i Kristianstad har det till och med kommit önskemål från personalen om att museet ska ta ställning oftare. Anna Hansen pekar på vikten av att göra en riskanalys och ta hänsyn till personalen. Hon säger att det handlar om arbetsmiljöaspekter för dem som arbetar i mer utsatta positioner, till exempel i receptionen. Anna Hansen tror, att om ett museum väljer att ta ställning eller inte beror mer på ledningen än museilagen. Gustav Olsson tror att lagen kan bidra till att det blir ett bredare museiväsende om kulturdepartementet inte går in och reglerar på samma sätt som de tidigare har gjort.

Jag vet inte men det är lite som om Fisher sitter i väggarna här lite grann sådär /...../ för vi hade naturligtvis de diskussionerna också då när vi satte bussen därute och vi hade ju då den 8 maj så hade vi överlevare från koncentrationslägren här, vi hade Alice Bah Kunhke här, vi hade Rabbin här och det var ju strax efter attentatet i Köpenhamn.

Katarina Karlsson (2019)

Katarina Karlsson säger att vid sådana tillfällen som i citatet ovan tas säkerhetsfrågor på allvar. Det görs riskanalyser och om det anses behövas tar de också in vakter.

Hittills har varken Katarina Karlsson, Anna Hansen eller Gustav Olsson, vilka arbetar på de tre regionmuseerna i Skåne, upplevt att politikerna vill gå in och styra i deras verksamhet. Katarina Karlsson tror inte att museilagen kommer att påverka vad de väljer att ställa ut eller inte och säger att Malmö Museer alltid har ställt ut det som de anser vara aktuellt även om det kan ha inneburit en del jobbiga situationer.

Jag tänker ju att det är så här att i en tid, att när det gäller de politiska krafterna det är mycket mer nationalkonservativt och det finns de här strömmarna, vi behöver inte prata om, man kan prata partipolitik, men vi behöver bara prata om de strömningar som finns i Sverige, som finns i hela Europa, som finns nog över hela världen, där man börjar liksom prata om nation, där man börjar prata om folk och så.

Eva Hansen (2019)

Att lagen kom till av en slump är det ingen av mina informanter som tror. De ser alla en koppling till de vindar som blåser i samhället med ökad polarisering mellan grupper. Eva Hansen menar att det med anledning av dessa strömningar är väldigt viktigt att museer liksom andra delar av kulturarvssektorn fredar sig. Det handlar enligt henne om vilken syn man har på kulturarv vilket jag tolkar står mellan en statisk, konserverande förståelse av kulturarv kopplad till vissa platser eller en mental förståelse som möjliggör förnyelse och förändring genom att ta till sig kunskap och lärdomar utifrån (Magnusson Staaf 2017). Eva Hansen tror inte att det är en tillfällighet att det helt plötsligt finns en museilag utan att det har ansetts behövas. Hon säger att det får visa sig om lagen är tandlös eller inte men tror ändå att den kan ge lite råg i ryggen åt museerna.

Sammanfattning

Museilagen poängterar armlängds avstånd till politiker vilket ses av mina informanter som en väldigt viktig del i lagen. Av informanterna ses den främst som ett stöd för hur museerna redan anser sig arbeta och inte som ett incitament för att börja arbeta mer aktivistiskt. Museerna anses ha stor frihet och flera av informanterna menar att de redan arbetar som de vill och tror inte att museilagen kommer att ändra på det. Ingen av museicheferna påstår sig vara rädda för att ställa ut vissa teman eller ämnen utan ställer redan ut vad de vill. Armlängds avstånd ses som viktigt, framförallt från kommunal- och regionalpolitiker som enligt informanterna har en tendens att lägga sig i museets verksamhet mer än vad de borde. Det är en gemensam åsikt för informanterna att museilagen kom som en reaktion på de strömningar som finns i samhället mot ett mera nationalistiskt synsätt och synen på hur kulturarv används. I samband med detta finns uppfattningen att museer och andra delar av kulturarvssektorn behöver freda sig.

6 Vad innebär det för museer att vara en röst i samhällsdebatten?

I detta kapitel undersöker jag betydelsen för museer att vara en röst i samhällsdebatten. Det innebär ofta att ta ställning på ett mer eller mindre tydligt sätt. Med hjälp av ett institutionellt teoretiskt perspektiv har jag identifierat tre roller museet får genom hur de arbetar och hur det påverkar på vilket sätt de väljer att ta ställning. De tre rollerna är: Museet som en ansvarstagande institution, museet som en värdeskapande institution och museet som en fostrande institution.

Jag besvarar delfrågorna:

- Vad innebär det att ta ställning genom att ta ansvar vid extraordinära situationer i samhället?
- Hur förhåller sig museerna till sin fostrande roll och ställningstagande?
- På vilket sätt förmedlas grundläggande värden som exempelvis mänskliga rättigheter och är det ett ställningstagande?

6.1 Den ansvarstagande institutionen

I följande avsnitt besvarar jag delfrågan om hur museer ser på sin roll vid extraordinära situationer i samhället.

På frågan om det kan finnas en moralisk gräns som innebär att museet bör agera annorlunda och frånga sitt vanliga uppdrag (samla, vårda, visa) svarar Gustav Olsson att det kan finnas ett läge där man som museum ska ta ett allmänansvar och agera, men att det också kan finnas ett läge där man schabblar bort ansvaret genom att agera. Var gränsen går för när en fråga blir samhällsavgörande anser han är svår att dra. Han menar att precis som andra samhällsbärande institutioner bör museer vid extrema händelser ta ett ansvar. Det är enligt Olsson inte detsamma som att bli aktivistisk i frågor som ligger i tiden men som inte är samhällsavgörande. Gör man det kan det enligt Olsson istället handla om att stryka opinionen medhårs. Han tar klimatfrågan som exempel och säger att om man ska göra något så måste det botten i museets innehåll. På Kulturen skulle det kunna innebära att de på Kulturens Östarp, som är en bevarad naturmiljö, visar att de börjar se att andra arter och växter finns i miljön än på 1700-talet.

Den som ju var chef vid det tillfället här var ju Ernst Fisher och han och en del av hans medarbetare de var ju aktiva i det som kallades tisdagsklubben, en intellektuell sammanslutning som förberedde ett motstånd om det skulle bli en nazistisk invasion i Sverige. Men det kanske inte var någonting han drev inom ramen för museet men jag skulle säga att det sitter lite i väggarna här är omsorgen av mänskliga rättigheter att det är viktiga frågor att lyfta och belysa på olika sätt.

Katarina Karlsson (2019)

I ovanstående citat beskriver Katarina Karlsson hur Malmö Museer uppmärksammade slutet för andra världskriget den 8 maj 1945 och då Malmö Museer på något dygn förvandlades från ett museum till sjukhus och flyktingförläggning. Karlsson berättar hur hon och hennes kollega stod och pratade om vad som skulle kunna hända för att de skulle stå i samma situation. De hade båda två svårt att relatera till vad det skulle kunna vara. Ett par månader senare fick hon en fråga från Malmö stad om vad de skulle kunna hjälpa till med för att hantera den uppkomna flyktingsituationen. Karlsson beskriver hur Malmö ställdes på fötter på väldigt kort tid. Både Gustav Olsson och Katarina Karlsson tar upp exempel från det stora flyktingmottagandet 2015 då hela samhället mobiliserades för att till exempel hitta boende. Båda fick under den perioden förfrågningar om vilka möjligheter de hade att bistå. Gustav Olsson arbetade vid den tiden på ett annat museum som hade ett vandrarhem och de kom så långt som att börja utreda att göra det tillgängligt innan de fick veta att det inte längre behövdes. I Katarina Karlssons fall fick som sagt Malmö Museer samma förfrågan och de meddelade att de på kort tid hade kunnat ställa Kommendanthuset, som är en av Malmö Museers byggnader, till förfogande.

Karlsson tycker att omsorgen för mänskliga rättigheter är något som sitter i väggarna på Malmö Museer med tanke på den historia själva museet bär på. Hon berättar också om ett stort engagemang från personalens sida, hur de tillsammans med de två andra regionmuseerna gjorde en samtidsdokumentation genom att finnas på plats på Malmö Centralstation, samla in barnteckningar, göra intervjuer och följa vissa familjer under en längre tid. Karlsson menar att detta är museets roll, att dokumentera stora skiften i samhället, ha föreläsningar och annat som handlar om kunskap. Däremot sa hon nej då frågan kom upp i fall museet skulle börja samla in pengar och kläder från besökarna. Museet är enligt Karlsson, en kunskapsarena och att det inte är deras roll att genomföra insamlingar. Hon beskriver också att i rollen som chef behöver man vara den som ibland säger stopp, helt enkelt för att det kan bli en arbetsmiljöfråga om någon i personalen blir för känslomässigt involverad i till exempel flyktingfamiljer. Något som kan få henne att framstå som oempatisk men att sådana beslut fattas av omsorg för personalen.

Katarina Karlssons och Gustav Olssons exempel handlar om när institutionen samarbetar med sina huvudmän (Freidson 2001 s. 131). De utgår från institutionens värderingar men tar ställning genom att ställa upp i ett nödläge där de styrande ber om hjälp i en nödsituation. Institutionerna tar sitt samhällseliga ansvar och är beredda att ställa om delar av sin verksamhet för att de ser sig som en del i ett större pussel. Vad Karlsson och Olsson beskriver anser de inte vara detsamma som att museet skulle vara aktivistiskt. Snarare ser de sig som en samhällsbärande institution bland andra. Detta arbete menar jag ändå kan sägas bidra till att skapa ett kollektivt kulturellt minne (Nicolic 2012 s. 175). För Malmö Museers del satt Ernst Fischer en standard 1945 som också har blivit ett kollektivt minne och som är en del av museets identitet.

Karlsson sätter en tydlig gräns för vad hon anser är museets uppgift. Bland vissa delar av personalen uppfattar jag att det har funnits ett känslomässigt engagemang. Sharon Heal (2109) beskriver museal aktivism som både tidskrävande och svårt och att museianställda saknar också ofta den kompetens som behövs (Heal 2019). Katarina Karlssons gräns kan i en situation som beskrivs ovan enligt vad Heal säger ha en poäng. Om personalen inte är rustad för att arbeta aktivistiskt finns risken att engagemanget från personalens sida i kombination med övriga arbetsuppgifter blir för påfrestande. Det bör poängteras att detta är sett utifrån ett chefsperspektiv och att ingen av den övriga personalen är tillfrågad.

Sammanfattning

Museet har ett ansvar vid extrema händelser och ser sig då som en del i ett större pussel, menar informanterna. Det är viktigt att skilja på vad som är samhällsavgörande och vad som är frågor som mera ligger i tiden, något som inte anses enkelt att avgöra. Om det inte görs en åtskillnad kan avsikten, enligt denna uppfattning, vara att stryka opinionen medhårs snarare än att ta ett samhällsansvar. Omsorgen om mänskliga rättigheter är något som anses sitta i väggarna på Malmö Museer genom den historia själva museet bär på som handlar om att museet blev flyktingförläggning 1945. Att ställa upp som en av alla samhällsbärande institutioner vid flyktingmottagandet 2015 ses av informanterna som samhällsavgörande men anses inte vara detsamma som att agera aktivistiskt. Museet ska hålla sig till sitt uppdrag, menar Katarina Karlsson, vilket i ett sådant fall kan vara att ställa upp med lokaler, samla, dokumentera och att hålla föreläsningar. Museet ska, enligt henne, arbeta med sådant som handlar om kunskap. Att samla in pengar och kläder anses inte vara museets uppdrag och där blir det chefsens uppgift att dra en gräns.

6.2 Den fostrande institutionen

I följande avsnitt undersöker jag och svarar på hur museet förhåller sig till sin roll som fostrande och ställningstagande institution.

Däremot har jag funnit en genväg på något sätt som jag upplever att lyssnarna inte tycker känns så provocerande och det är när man gör den här lilla resan i dramatisk form. Jag tycker att jag tar mig större friheter som statarkärring utklädd med ett huckle på huvudet än när jag kliver ur den rollen och blir museichef Barbro Franckie. Det betyder inte att jag tycker att jag som statarkärring har rätt att tala om hur de ska tycka men jag ger mig rätten som döing på besök i den här tiden att berätta, jämföra och ställa i dagen och sen är det upp till lyssnaren att reagera på det, ställa motargument, komma med frågor, det är inget som helst problem.

Barbro Franckie (2019)

Barbro Franckie som arbetar på ett mindre museum är ofta själv den som möter publiken och guidar. Hon har kommit fram till ett sätt att ta upp ämnen och frågeställningar som skulle kunna provocera utan att besökarna ska känna att hon trycker in åsikter i dem. Att undvika ämnen och frågeställningar som skulle kunna provocera är ingenting hon väljer. Däremot menar Franckie att lyssnarna måste ges en chans att tycka annorlunda, annars säger hon att det vore som att prata med en spegel.

Som när vi gjorde akvariet till exempel, generellt jag tycker inte att vi ska visa, vi har ju någon bild på en skövlad regnskog, men inte trasiga orangutanger, det blir för svårt för folk och ta till sig, utan istället väcka intresse för de här frågorna från ett mer positivt perspektiv /.../ Som att vi valde sjöhästar och hur vi pratar om sjöhästarna bara för att göra folk uppmärksamma på att mammor i hemmet är inte alls något som är biologiskt, för det är det är det ju många som hävdar i biologistiska kretsar liksom.

Josefine Floberg (2018)

Josefine Floberg är medveten om att museet genom att till exempel visa sjöhästarna, där pappan är den som föder upp ynglen, har gjort ett ställningstagande. samtidigt menar hon att besökaren själv får en chans att bilda sig en uppfattning, vilket enligt henne är att föredra framför att tala om hur man ska tänka. Hon vill fokusera på det positiva för att få besökarna att bli intresserade och på egen hand komma fram till att ta ett ansvar. Hon menar att museet genom att presentera fakta och inte ha en åsikt kan göra detta. Floberg anser att museer ska bete sig ungefär som public service, det vill säga att de inte ska ta ställning i frågor. Hon har ingenting emot att ett museum lyfter svåra frågor men vill inte att det görs på ett provocerande sätt. Dessa tankar kan ställas mot Vlachou (2019) som menar att argumenten om neutralitet börjar förlora sin kraft. Att museer ska vara ”säkra platser” där ingen blir upprörd är svårt i en polariserad värld och kan enligt Vlachou leda till att museet faktiskt blir en osäker plats för vissa människor (Vlachou 2019).

Samtidigt som Josefine Floberg menar att museer ska verka som Public Service tycker hon att det är bra och dessutom ett tydligt ställningstagande att Malmö Museer i samband med utställningen ”Välkommen till Sverige” (Malmö Museer 2019) har placerat den vita bussen framför slottet. Men Floberg gör återigen en koppling till aktivister och säger att det finns mycket forskning som visar att så som de jobbar, genom att provocera, blir tendensiöst, att man inte omvänder någon genom att arbeta på det sättet. Hon menar att aktivister arbetar på ett mer extremt sätt som riskerar att stöta bort människor, från museet, som inte skulle känna sig bekväma med det. Floberg tycker det är viktigt att museet inte skrämmer bort människor genom att åsikter i frågor, eller bara göra utställningar som passar en viss grupp med en viss smak. Hon menar sig ha en strategi för att lyfta vissa frågor som handlar om att väcka intresse för frågor om demokrati, hållbarhet och mångfald, vilket är museets uppdrag, på ett lite mer varsamt sätt. Hon menar att det är bättre att presentera fakta kring viktiga frågor för att folk på egen hand ska bli intresserade och börja fundera kring dessa frågor.

Museets historia som en fostrande institution (Jönsson, Persson & Sahlin 2011) kan sättas i relation till att Josefine Floberg och Barbro Franckie är överens om att de inte vill ”skriva någon på näsan” genom att tala om hur besökarna ska tycka och tänka i olika frågor. Franckie och Floberg menar det ingår i museets uppdrag att lära ut kunskap och arbeta med frågor som är gynnsamma för samhället. Utifrån min erfarenhet som lärare och elevers lust till att lära finner jag ett intressant samband mellan vad Jönsson, Persson och Sahlin (2011) skriver om att det alltid finns en risk att en allt för ivrig vilja att förändra istället leder till hopplöshet och passivitet och att varken Barbro Franckie eller Josefine Floberg vill ”skriva någon på näsan”. Tvärtom vill båda att besöket på museet ska leda till nya intressen och att besöket väcker nya

frågor, kanske rent av lusten att agera. De undviker inte ämnen som kan vara svåra eller provocerande men har lite olika strategier för att hantera det.

Sammanfattning

Informanterna är medvetna om att de vill föra fram ett budskap och att de på det viset har tagit ställning. De är däremot noga med att inte vilja skriva på näsan. De vill ge besökare en möjlighet att själva bilda sig en uppfattning. Det är en komplicerad fråga hur man ska göra det. Det blir en krock i viljan att framstå som neutral och samtidigt väcka nyfikenhet och engagemang för vissa frågor. Ett förslag som har framkommit genom intervjuerna är att presentera något i dramatisk form och därmed låta åsikter och funderingar komma fram genom en historisk person. Ett annat är att väcka intresset för frågor om demokrati, hållbarhet och mångfald, vilket är museets uppdrag på ett lite mera varsamt sätt och fokusera på det positiva istället för att tala om hur någon ska tycka och tänka. Till exempel genom att ha sjöhästar i akvariet för att ifrågasätta könsnormer hellre än skrämpropaganda. Det yttrades farhågor om att aktivister kan skrämja bort människor genom sitt extrema sätt att arbeta.

6.3 Den Värdeskapande institutionen

I detta avsnitt undersöker jag vilket ansvar museet ser sig ha som bärare av värden som till exempel mänskliga rättigheter.

Det är svårt att kunna ge ett enkelt svar på en hypotetisk fråga, det vill säga vad ett museum som institution har för ansvar och vilken roll de kan spela om man till exempel hamnar i ett läge, som Museum of Art and History i Santa Cruz ställdes inför, där som jag ser det, ens egen regering kränker mänskliga rättigheter.

Jag anser att ett museum kan bli en mycket bra agitation utan att egentligen behöva känna att man störs med någon utan att man i den här utvecklingsfasen naturligtvis måste ta alla sidor i beaktande. Men det är ju det som är så spännande. Och det här menar jag att det kan skapa just den här gnidningen, att det kan gnissla lite, men då får man tänka en gång till, fundera en gång till

Barbro Franckie (2019)

Barbro Franckie menar att ett museum kan spela en väldigt stor roll i ett sådant läge som jag beskriver med demonstrationen i Santa Cruz och säger att museer inte bara kan, utan har en skyldighet att ta ett ansvar. Eftersom många museer delvis drivs med skattemedel har de ett samhälleligt ansvar. Turner (2003) och Parsons (1964) skriver båda om hur institutionerna är bärare av kulturella värden för att undvika normupp-lösning i ett samhälle (Turner 2003 & Parsons 1964) vilket kan kopplas till det Franckie beskriver som en skyldighet att ta ett ansvar. Det som händer i samhället påverkar enligt henne hela museets verksamhet. Det kan enligt Franckie få effekter på allt ifrån vilka utställningar som görs, om pedagogiska program ska förändras, butiks-sortimentet, att de har skaffat bin eller att museets kafé är kravmärkt. Museet är aktivt genom att de besökare som kommer påverkas av hur museet arbetar, vad de väljer att visa och på vilket sätt de arbetar med olika frågor. Det Franckie beskriver menar jag också är ett exempel på hur museet anpassar sig efter de omkringliggande föränd-

ringar som sker i samhället (Holden J. & Jones 2006) och går från att vara en sak till att också bli något annat.

Clara Åhlvik ställer sig frågan om vad poängen med ett museum är om det har en möjlighet att göra något men inte gör det. Janes och Sandell (2019) beskriver det som att museet har en moralisk plikt att ta ställning i klimatfrågor, sociala frågor, rättvisefrågor och frågor som berör mänskliga rättigheter. Åhlvik tar frågan om hållbarhet som exempel och funderar på hur det blir i framtiden om museerna hade en möjlighet att påverka människor men inte gjorde det? Hon säger att även om man har god tro om människorna kan museet vara med att peka ut riktningen, något som även Janes och Sandell (2019) menar. De skriver att museerna inte själva kan lösa alla globala problem men att de befinner sig i en position där de har möjlighet att hjälpa till att skapa bilden av en önskvärd framtid (Janes & Sandell 2019). Som förklaring till vad hon menar tar Clara Åhlvik upp en kommande utställning på Tekniska museet i Stockholm som hon är involverad i. Det är en innovationsutställning som utgår från hållbarhet och globala miljömål. De maskiner och föremål de visar upp har bidragit till att lösa problem, ibland på storartade sätt. Samtidigt, säger Åhlvik, är samlingarna på något sätt kyrkogårdar för det ohållbara samhället och därmed har de varit med att skapa problem. Talcott Parsons ser på institutioner som redskap för att med sina värdesystem påverka och motivera hur individer agerar i samhället (Parsons 1964 se Jönsson, Persson & Sahlin 2001). Vad Clara Åhlvik säger kan relateras till Parsons synsätt. Precis som Floberg och Franckie är hon noga med att påpeka att även om museet gör ett ställningstagande ska det inte ska vara för instrumentellt, det vill säga inte för fostrande i hur utställningen framställs.

Clara Åhlvik säger att museer är friare än vad de själva riktigt förstår och att de nu med museilagen är ännu friare (SFS 2017:563, § 5) och att de därför har möjlighet att ta ställning i olika frågor även om museet inte bör gå in i den aktivistiska traditionen, vilket hon tycker är just aktivisternas roll att göra. Hon menar att museerna inte riktigt förstår sina egna möjligheter att göra gott. Museerna ska enligt UNESCO försvara mänskliga rättigheter. Det är egentligen inte en fråga om de ska eller inte, om museet har den ena eller den andra politiska inriktningen utan en del av grunden för museers uppdrag, pekar Åhlvik på. Som exempel tar hon flyktingpolitiken och frågar sig om något museum har gått in och tagit ställning för de ensamkommande flyktingarna. Det är något hon inte tror har gjorts vilket enligt henne beror på att det är en svår fråga. Samtidigt menar hon att ett museum skulle kunna ta ställning i denna fråga genom att göra en utställning om hur problematisk frågan är. Det vore då rimligare att museet utgår från att de vill stödja dessa unga människor snarare än migrationsverkets regelsystem.

Eva Hansen menar att det var längesedan museer reflekterade över att det de visar inte är neutralt medan Clara Åhlvik säger att hon på alla de olika museer hon har arbetat på inte alltid har upplevt att det finns en medvetenhet om att allt de gör är resultatet av val. Det kan till exempel handla om diskussioner runt föremål som anses rasistiska och att det finns de som säger att museet inte ska censurera någonting, vilket Clara Åhlvik anser är ett felaktigt resonemang eftersom museer har så många föremål som de inte ställer ut. Det finns enligt henne en osäkerhet som gör att vi fastnar i vissa diskussioner.

Där har väl vi en viktig roll att fylla. Som museum tror jag på att vara en sådan röst i samhället som står upp för den typen av rättigheter och tar ställning och säger att det här är väldigt viktigt.

Anna Hansen (2019)

Anna Hansen berättade om en utställning som visades på Regionmuseet i Kristianstad vid den tidpunkt jag intervjuade henne. Utställningen hette "We have a dream" (Regionmuseets hemsida 2018) och handlade om människor som har stått upp för sin sak och kämpat för rättigheter på många olika sätt. Anna Hansen menar att en sådan utställning är ett ställningstagande för olika rättigheter. Hon säger att genom att ha den visar museet att det här är viktiga frågor att det är viktigt att man tar ställning. Det är förmodligen inte vad Bernadette Lynch skulle kalla museal aktivism utan snarare en aktivistisk profil (Lynch 2019 s. 117). Detta menar jag kan sättas i relation till att institutionen tar på sig rollen som bärare av kulturella normer, ideologier och system (Turner 2003 se Jönsson, Persson & Sahlin 2011 s. 27) och genom vad de ställer ut tar upp värden och definierar vilka skyldigheter aktörer har mellan varandra i förhållande till vad som anses vara sant inom en kultur (Parsons 1964 se Jönsson, Persson & Sahlin 201 s. 24-25). Också Anna Hansen anser att ett museum har en viktig roll att fylla genom att stå upp för frågor som demokrati och mänskliga rättigheter.

Josefin Floberg säger att hon har funderat mycket på var gränsen går för när ett museum ska ta ställning och var hennes egen gräns går. Precis som Katarina Karlsson tar Floberg upp Ernst Fischer och hans aktiva arbete mot nazisterna i den akademiska krets han tillhörde i Lund. Hon anser dock inte att vi i Sverige har nått den slags gräns som Fisher stod inför ännu och menar att man måste vara diplomatisk i en kommunal förvaltning, att den arbetar i en annan kontext än aktivister som enligt henne inte har ansvar mot någon. Däremot har de som kommunalt museum ansvar åt flera olika håll – de som bor i Malmö, mot turister och mot folkvalda politiker. Samtidigt säger Josefine Floberg att det ibland kan finnas anledning att ta ställning på ett tydligare sätt och tar utställningen "Välkommen till Sverige" (Malmö 2019) som exempel. Där valde de medvetet en grafisk form för att som hon beskriver det "återta" svensk folklore. Att dessutom ställa den vita bussen framför slottet anser hon faktiskt är politiskt. Josefine Floberg påpekar dock att utställningen har gjorts i en form som enligt henne hör museet till, det vill säga utställningar som bygger på föremål. Utställningar som liknar vad Floberg kallar för "väggutställningar" är hon inte intresserad av. Då skulle det lika gärna kunna göras en film, skrivas en bok eller en artikel, menar hon. Museets styrka är enligt Floberg att det finns föremål som bygger på en historia och det är med dem hon vill arbeta.

Barnen, skolan, ska vi överhuvudtaget få ett genomslag för det som handlar om allas lika värde och rätt och vi ska kunna ge makt till kunskapen så måste den få vara där. /.../ Jag tror på samtalet nämligen och att alla ska få sin röst hörd och att man ska ha förståelse för frågor. Jag tycker att det är en stor utmaning. Jag tycker museerna spelar en jättestor roll här, att bjuda in barnen på olika sätt så att de får en chans att skapa emotionella minnen genom att vara *aktiva* aktivister på museet att göra saker och prova på saker och växa som små människor och bemötas av stor respekt och lyhördhet. Vi kämpar verkligen här på museet att kunna hålla våra små grupper närheten till jätteduktiga pedagoger och det är inte lätt /.../ Demokratin, den föder inte sig själv den måste

implanteras genom väldigt många olika färgglada nyanser för att kopplas ihop med humanism, solidaritet och miljötanket och det egna ansvaret. Så det är barnen!

Barbro Franckie (2019)

Barbro Francke tar upp en annan aspekt på museets roll som bärare och förmedlare av värden. Vår tids viktigaste ställningstagande och utmaning handlar enligt Frankie om barnen. Det är där makten till kunskapen behöver ges för att upprätthålla demokratin. Hon menar att museet kan och ska ta det moraliska ansvaret i att skapa värderingar som tolerans, medkänsla och allas lika värde. Något som hon ser som en utmaning eftersom det är svårt för skolor att ta sig till Statarmuseet på grund av avsaknad av pengar eller personalbrist. Frankie menar att det inte är barnen vi ska spara in på och sedan bli förvånade om de hamnar snett senare i livet. Begreppet aspektpolitik (Jönsson 2017) kan vara passande att använda i detta sammanhang. Genom arbetet med kulturarv kan museet användas för att bidra till en lösning på andra samhällsfrågor, i Franckies exempel arbetet med demokratin.

Sammanfattning

Hos mina informanter uttrycktes åsikter om att museet har en skyldighet att ta ansvar vid extrema händelser i samhället och att museets värden ska synas. Det bör återspeglas i museets verksamhet, hur pedagogiska program genomförs, i vad som säljs i butik och kafé etc. Frågan ställs av Clara Åhlvik, vilken mening ett museum har om de har möjligheten att göra skillnad men inte gör det? Museer tar hela tiden ställning i olika aktuella frågor men genom den form som är museets, nämligen utställningen snarare än att personalen är ute och demonstrerar.

Vilket urval och också vilka utställningar museer gör anses vara ett ställningstagande. Samtidigt finns det en uppfattning från Clara Åhlvik om att det ofta saknas en medvetenhet kring vilket urval som görs på museer. Exempel på värden som museer är med och skapar är Malmö Museer som har ställt den vita bussen framför slottet och Kristianstad museers utställning ”We Have a Dream” som visar människor som har stått upp och kämpat för sin sak. Åsikten finns om att museet kan och ska ta det moraliska ansvaret i att skapa värderingar som tolerans, medkänsla och allas lika värde. Detta kan göras genom att till exempel fokusera på barnen. Att arbeta med små grupper och att de får uppleva att de blir bemötta med respekt och lyhördhet.

7 Konklusion

I ljuset av vår komplexa samtid har jag med denna uppsats velat öka förståelsen för hur museer genom sitt arbete kan främja en demokratisk och humanistisk samhällsutveckling. Genom att utgå från en handling förknippad med museal aktivism har jag med institutionell teori som ramverk beskrivit och analyserat hur museer ser på politiskt ställningstagande. För att uppfylla syftet har två frågor formulerats.

- På vilket sätt kan museer vara en röst i samhällsdebatten?
- Vad innebär det för museer att vara en röst i samhällsdebatten?

Resultatet av undersökningen visar att det finns kunskap, engagemang och ett allvar i vad det innebär att vara ett museum och en röst i samhällsdebatten. Det kan ta sig olika uttryck och riktningar. I uppsatsen har det framkommit att museer inte står isolerade utan ser sig som en aspekt av samhället där de spelar en viktig roll i att bidra till en humanitär och demokratisk samhällsutveckling och att arbetet med mänskliga rättigheter är en del av grunden för museers uppdrag. Bland svaren framkom att det är viktigare att hitta det som förenar än det som skiljer människor åt, ett synsätt som kan förknippas med allas lika rätt och värde oavsett bakgrund.

Museers uppgift, enligt informanterna, är att bidra till aktivitet snarare än passivitet, och att besökare ska lämna museet med nya frågor och intressen. Samtidigt som museer sätter agendan, och därmed har tagit ställning, vill de ge besökarna möjlighet att bilda sig egna uppfattningar i frågor. Det är en tanke som jag associerar till respekt för besökarens rätt till fri åsiktsbildning och lusten att lära. Gemensamt för informanternas uppfattning är dock att aktiviteter och eventuella ställningstaganden ska böttna i museets verksamhet och intresseområde. Museer kan vara en röst i samhällsdebatten genom att använda sig av det som är unikt för just museer, genom tidsdjupet och det långsiktiga perspektivet, vilket i och för sig anses ge ganska stor bredd. Genom att använda tidsdjupet kan museer problematisera aktuella skeenden. Det finns en medvetenhet hos informanterna om att museer tar upp svåra ämnen, något de vill göra, men samtidigt vill de undvika att tala om för besökarna vad de måste tycka. Museer kan vara en röst i samhällsdebatten genom att till exempel ha en utställning om personer som har kämpat för sina rättigheter, att ställa en vit buss vid museets ingång, att gå in för helheten, att ha ett kravmärkt kafé eller skaffa bin. Det kan också innebära att människor ska hitta varandra genom intressen som förenar snarare än att behandla människor utifrån en specifik grupptillhörighet. Sådana aktiviteter innebär mer eller mindre uttalade politiska ställningstaganden och aktiva röster i samhällsdebatten.

Vad vill de då med dessa aktiviteter? Vill de skapa politiska, sociala eller miljömässiga förändringar genom sin verksamhet? Varför väljer de annars att bedriva just dessa aktiviteter? Vad museer gör eller inte gör har betydelse, genom att välja dessa aktiviteter, menar jag, att de är aktiva aktörer i samhället.

Uppsatsen diskuterar även möjligheten att låta museet bli en arena för aktivister. På det viset skulle museets röst höras utifrån vilken inriktning de aktivistgrupper som får tillgång till museet har. Det påpekas i samband med detta, av informanterna, att det är viktigt att det blir nyanserat och att olika röster får höras. Ordet *aktivism* verkar dock kunna förknippas med en viss politisk inriktning och ganska extrema metoder vilket riskerar att bidra till polarisering mellan olika grupper. Vore det bättre att använda begreppet *aktiv aktör i samhället* för att visa vad museer redan gör eller krävs ordet *aktivism* för att museerna ska ta nästa steg i sin utveckling? Var går till exempel gränsen mellan *museal aktivism* och *folkbildningsaktör*? Jag tolkar Janes och Sandell (2019) som att de ser aktivism som ett arbetssätt med grundläggande etik, moral och mänskliga rättigheter i vår samtid. Det är i huvudsak samma frågor som informanterna i uppsatsen är överens om att de ska arbeta med.

Museerna är i egenskap av institutioner bärare av olika värderingar. Dessa värderingar kommer till uttryck genom att museerna är beredda att ta ansvar vid samhällsavgörande händelser, att de förmedlar kunskap genom undervisning, aktiviteter och utställningar och att de anser sig ha ett ansvar att förmedla värden som demokrati och mänskliga rättigheter. Detta är inte neutralt, men att vara neutral har museer aldrig varit (Gustafsson Reinius 2005). Flera informanter i undersökningen, vare sig de håller med om att deras museer är aktivistiska eller inte, menar jag arbetar enligt definitionen *museal aktivism* vilket vill säga att verksamheten har som mål *att skapa politiska, sociala och klimatomfattiga förändringar*. Själva formen för ett museum, menar flera av informanterna, innebär att vara en aktiv röst genom att den bygger på att människor besöker museer och att besökarna därmed påverkas av vad museet väljer att göra. Frågor som kan ställas i samband med detta är hur människor påverkas av vad museet väljer att inte göra? Hur tydligt behöver ett museum vara i sina ställningstagande? När riskerar museet att gå från att vara en säker plats till att bli en osäker plats för en del människor (Vlachou 2019)?

Ett museum förändras vare sig det vill eller inte. Förändring kan ske i otakt med det omkringliggande samhället. Museet riskerar då förlora sin relevans som samhällsbärande institution (Pamuk 2012). Detta kan ske genom att museet till exempel inte arbetar med nya grupper som har tillkommit i samhället. Det kan också vara så att ett museum genom att inte förändras ändå blir något nytt eftersom besökarnas blickar ser något annat än tidigare utifrån den kontext de kommer från. Men ett museum kan också anpassa sin verksamhet till samtiden och därigenom förändras vilket antingen kan innebära att rösten i samhällsdebatten hörs eller innebär att rösten tystnar om till exempel besöksiffror blir viktigare än innehåll (Janes & Sandell 2019). Samtidigt står museerna för någonting stabilt vilket kan verka tryggt när omgivningen upplevs som ostabil. Men stabilitet betyder inte att alltid vara exakt på samma sätt. Stabilitet kan också vara att ha grundläggande värderingar som man står för oavsett vad som händer runt omkring. I vår samtid kan dessa värderingar kräva ett annat slags arbetssätt än tidigare. Genom att se vad ett museum är och diskutera vad som är museets kärnvärden kan det ske en utveckling, men dessa kärnvärden kan på grund av

förändringar i samhället ha fått en ny betydelse (Janes & Sandell 2019). Kärnvärden för ett museum, tolkar jag, är vad ICOM definierar ett museum som:

Ett museum är en permanent institution utan vinstintresse som främjar samhället och dess utveckling. Museet är öppet för allmänheten och förvärvar, bevarar, utforskar, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och hennes omvärld i utbildnings-, fördjupnings- och rekreationssyfte

ICOM-Sweden (2019)

I undersökningen ställer en informant frågan om vad det skulle innebära att ha haft möjligheten att vara med och påverka samhället i en positiv riktning men inte gjorde det. I vår samtid kan det betyda att ett museum behöver arbeta annorlunda eller med andra frågor än tidigare. Jag uppfattar också att det kan finnas en osäkerhet inom museer som ibland hindrar dem från att vara aktiva röster, de blir bara ett eko av vad någon annan redan har sagt och gjort. Det är en situation som institutioner ofta verkar hamna i vilket kan bero på just osäkerhet men också att människor med liknande bakgrund och utbildning ofta arbetar på samma arbetsplats (DiMaggio & Powell 1983). Museer måste lita på sin kunskap och kompetens och inte till exempel tänka att nu är det *museal aktivism* som gäller och ställa om hela verksamheten utan att ge kompetensutveckling och tid till personalen. Bland de svar som framkommit i undersökningen finns uppfattningen om att museer är friare än vad de inser och därför menar jag att det också bör finnas många sätt att vara en aktiv röst i samhällsdebatten. Museilagen ger stöd för denna frihet och även om det av mina informanter inte upplevs som att de statliga museerna har samma erfarenheter av att politiker lägger sig i kan detta mandat komma att få betydelse också för de som arbetar på de statliga museerna. Det skulle kunna bli aktuellt beroende på hur de partier som vinner ett val till exempel tolkar begreppet kulturarv.

Ett förslag som har framkommit är att arbeta annorlunda kring samlingarna. Ett annat är att arbeta mer aktivt med historien i förhållande till samtiden vilket skulle kunna innebära att museet blir mer aktivistiskt. Oavsett arbetsmetod kan det vara värt att reflektera över vad Janes och Sandell skriver om det förtroende museer har bland människor och att det därför är museernas moraliska plikt att ta ställning i *miljöfrågor, sociala frågor, rättvisefrågor och mänskliga rättigheter* (Janes & Sandell 2019). Avslutningsvis föreslår jag därför, utan att försöka skriva museer på näsan och påstå att de inte redan har diskuterat frågor som dessa, att använda en variant av Janes och Sandells frågor utifrån den verksamhet museet vill bedriva:

Varför finns museet? Är det av samma anledning som när det en gång öppnade? Vilka förändringar har skett och hur påverkar omvärlden verksamheten?

Vilka förändringar vill ni uppnå? På vilket sätt kan det göras? I vilken form? Är det möjligt med de resurser museet har? Vad skulle krävas för att uppnå dem utan att det drabbar personalen på ett osunt sätt?

Vilka lösningar kommer ni att generera? Varför är de viktiga? Hur kan museet bidra/hur bidrar till en demokratisk och humanitär samhällsutveckling utifrån sättet de vill arbeta?

Vilka är era icke förhandlingsbara värderingar? Vad grundar ni dem på? Hur ska ni agera om de hotas? Vad kan museet göra och vad måste det acceptera? Hur ska ni i så fall hantera det?

7.1 Förslag på vidare forskning

I arbetet med uppsatsen har många nya frågor väckts och nedan följer förslag på vidare forskning:

Förändringsarbete kan väcka motstånd av olika skäl. Möjligen kan det vara för att det är svårt att bryta invanda mönster men det skulle också kunna bero på att den personal som ska delta i förändringsarbetet upplever att de saknar kompetens eller att förändringar sker med allt för täta mellanrum. Hur motiveras museets anställda? Vilket utrymme ges till fortbildning och tid till att sätta sig in i nya frågor och arbetssätt. Vad händer med andra uppgifter som fortfarande ska göras och som uppfattas som viktiga? Det vore intressant att studera hur förändringsarbete på museer upplevs från olika positioner inom museiverksamheten.

I samband med denna uppsats har frågor väckts om hur museer arbetar i länder med liknande social struktur som Sverige men som har gått i annan politisk riktning? Jag tänker på ett land som Danmark och att de har valt att ha en stramare migrations-, kultur och mediepolitik än Sverige. Det vore intressant att göra en jämförande studie mellan Sverige och Danmark där museiverksamhet kopplas till politiska ställningstaganden och aktivism.

Slutligen har frågan väckts om möjligheten för att fler röster ska få tillfälle att höras och att kunskap kommer från olika håll. I den här undersökningen har jag använt mig av ett institutionellt teoretiskt perspektiv. Det vore intressant att med hjälp av sociologen Pierre Bourdieus teori om kulturellt kapital studera hur styrelser på museer ser ut i förhållande till ett lands befolkningssammansättning och om det i sin tur påverkar museets utåtriktade verksamhet.

8 Referenser

8.1 Litteratur

Ahrne, G. och Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Liber

Alvesson, M & Sköldbberg, K (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Andra uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bennett, T. (2013) *Making culture, changing society*, Routledge, London & New York.

Bishop, C (2012). *Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship*. London & New York: Verso.

Brekke, Å. A. (2019). Quiet is the new loud? On activism, museums and changing the world. I Janes, R. R. & Sandell, R (red) *Museum activism*. Routledge, Taylor & Francis group (Museum meanings), s. 268-277

DiMaggio, J. P. & Powell, Walter (1983). 'The Iron Cage Revisited: Isomorphism in Organizational Fields'. *American Sociological Review*. (48:2). 147-160.

Egholk, K. and Jensen, S. K. (2016). 'The Inclusive Museum in a Multi-ethnic Age: The Role of the Museum in a Contemporary, Multi-ethnic, Social Housing Area in Denmark', *International Journal of the Inclusive Museum*, 9 (3), pp. 21–33.

Gustafsson Reinius, L. (2005). *Förfärliga och begärliga föremål: om tingens roller på Stockholmsutställningen 1897 och Etnografiska missionsutställningen 1907*. Etnografiska museet (Kulturperspektiv (Stockholm): 15).

Hall, E. (2016). Vårt svenska kulturarv: En diskursanalys av Sverigedemokraternas syn på kulturarvsbegreppet i relation till den hegemoniska kulturarvsdiskursen (Dissertation). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-29551>

Heal, S (2019). Museums in the age of intolerance. I Janes, R. R. & Sandell, R (red) *Museum activism*. Routledge, Taylor & Francis group (Museum meanings), s. 208-219

Holden, J & Jones, S (2006). *Knowledge and Inspiration: the democratic face of culture: Evidence in making the case for museums, libraries and archives*. London: Museums, Libraries and Archives Council.

Holme, I. M. and Solvang, B. K. (1997). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur.

Horgby, B & Lindström, D. (2002). Begreppet kulturarv – något för historieveten- skapen? *Historisk Tidskrift*, s. 309

Janes, R. R. & Sandell, R. (red) (2019). *Museum activism*. Routledge, Taylor & Francis group.

Johansson, C. (2015). *Museums, migration and cultural diversity: Swedish museums in tune with the times*. Studieverlag (European history and public spheres: 6)

Johansson, C & Bevelander, P (red.) (2017). *Museums in a time of migration: rethin- king museums roles, representation, collections and collaborations*. Nordic academic press.

Jönsson, L-E, Persson, A & Sahlin, K (2011). *Institution*. Malmö: Liber förlag.

Jönsson, L-E. (red) (2017). *Politiska projekt, osäkra kulturarv*. Lunds Universitet (Lund studies in arts and cultural sciences: 14).

Kilsberger, E (2013). ”Kan många vi bli? Tre läns museer ger perspektiv på mångfaldsarbete” Masteruppsats, Institutioner för kulturvetenskaper Lunds Universitet

Kirshenblatt-Gimblett, B. (1998). *Destination Culture: Tourism, Museums, and Heritage*. University of California Press.

Kvale, S & Brinkman, S (1997, 2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Lynch, B (2019). ”I’m gonna do something” Moving beyond talk in the museum. I Janes, R. R. & Sandell, R (red) *Museum activism*. Routledge, Taylor & Francis group (Museum meanings), s 115-126.

Magnusson Staaf, B (2017) Efterord – En kommentar. I Jönsson, L-E. (red) *Politiska projekt, osäkra kulturarv* Lunds Universitet (Lund studies in arts and cultural science).

Nicolic, D. (2012). *Three Towns, Two Bridges and a Museum : Memory, Politics and World Heritage in Bosnia and Herzegovina*. Thesis, Division of Ethnologi, Lund University media-tryck.

Silvén, Eva och Björklund, Anders (red.) (2006). *Svåra saker. Ting och berättelser som upprör och berör*. Stockholm: *Nordiska museet*.

Smeds, K (2007). 'Vad är museologi?', *RIG - Kulturhistorisk tidskrift*, (2), s. 68-81

Smith, D. E. (2002). Institutional Ethnography. I: Tim May (Red.) *Qualitative research in action*. London: Sage

Sôla, T (2005). What theory, what heritage? *Nordisk Museologi* (2), s. 3-16

Tøndborg, B. (2013). 'The Dangerous Museum', *Nordisk Museologi*, (2), s. 3–16.

Vlacou, M. (2019). Dividing issues and mission-driven activism. I Janes, R. R. & Sandell, R (red) *Museum activism*. Routledge, Taylor & Francis group (Museum meanings), s. 47-57.

Zabalueva, Olga (2018). *Museum as Activist (Re)inventing Institutional Paradigm at the Museum of Movements in Malmö*. Masteruppsats, Institutionen kulturvetenskaper. Lund: Lunds Universitet

8.2 Elektroniska resurser

DIK (2017). *Så tycker DIK om nya museilagen*.
<https://dik.se/om-dik/ovrigt/nyhetsarkiv/dik-kommenterar-nya-museilagen/31/5-2017>
[17/2 2019].

FN (2016). *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna*.
<https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf> [3/6-2019]

Globala Målen (2019). <https://www.globalamalen.se/>

Freedom House (2019). *Freedom in the world 2018*.
<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018> [3/6-2019]

Hegarty, A (2018). *Timeline: Immigrant children separated from families at the border*. <https://eu.usatoday.com/story/news/2018/06/27/immigrant-children-familyseparation-border-timeline/734014002/> [26/4-2019]

ICOM (2018). *All museums can be Human Rights museums: ICOM COMCOL 2018*. <https://icom.museum/en/news/all-museums-can-be-human-rights-museums-icom-comcol-2018/> [09.01.2019]

ICOM-Sweden (2019). *Idag firar vi Sveriges nys museilag*. <http://icomsweden.se/wp-content/uploads/2017/07/Äntligen-får-Sverige-en-museilag.pdf> [17/2 2019]

ICOM-Sweden (2019). *Icoms museidefinition*. <http://icomsweden.se/aktuellt/icom-museidefinition/> [18/3 2019]

Malmö Museer (2019). *Välkommen till Sverige*. <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Besoksmal/Malmo-Museer/Aktuella-utstallningar/Slottsholmen/Valkommen-till-Sverige.html> [1/4-2019]

Malmö stad (2017). *Förstudie till ett demokrati- och migrationsmuseum i Malmö*. <https://malmo.se/Service/Om-Malmo-stad/Sa-arbetar-vi-med.../Kulturstrategiska-satsningar/Rorelsernas-museum.html> [9/5-2019]

Pamuk, Orhan (2012). *A modest manifesto for museums*. <https://masumiyetmuzesi-en.myshopio.com/page/a-modest-manifesto-for-museums> [20/4-2109]

Santa Cruz Museum of Art And History (2018). *Families belong together march*. <https://www.eventbrite.com/e/families-belong-together-march-volunteer-for-mah-tickets-47377679916#> [26.12.2018]

Santa Cruz Museum of Art and History (2016). *Santa Cruz Museum of Art & History - Advocacy Policy*. <https://docs.google.com/document/d/1Zki0aZrz6-pjKUNymObsP1ICDGhp65HO65Uvo5kUmfA/edit> [26.12.2018]

Simon, N. (2016). *Does Your Institution Have an Advocacy Policy?* <https://museumtwo.blogspot.com/2016/01/does-your-institution-have-advocacy.html> [9/5-2019]

Simon, N. (2016). *Advocacy Policy, Part Two and Why Now is an Especially Good Time to Create One*.
<https://museumtwo.blogspot.com/2016/04/advocacy-policy-part-two-and-why-now-is.html> [26.12.2018]

Sveriges Museer (2017). *Museilagen*.
<https://www.sverigemuseer.se/nyheter/2017/08/nu-galler-museilagen/> [7/2-2019]

Söderqvist, Britta & Åhlvik, Clara (2015). *Utställningsetetiskt Forum*.
<https://www.ueforum.se/forum/15-5foralskamuseer.html> [09.01.2019]

Regionmuseet Kristianstad (2018). *Pressmeddelande: We have a dream*.
<http://www.regionmuseet.se/om-museet/press/pressmeddelande/2018-10-18-press-meddelande-we-have-a-dream.html> [1/4-2019]

Riksantikvarieämbetet (2019). *Definition av kulturarv*.
<https://www.raa.se/kulturarv/definition-av-kulturarv-och-kulturmiljo/> [23/2 2019]

UN (2019). *Climate action summit, 23 September 2019*.
<https://www.un.org/en/climatechange/> [20/04-2019]

UNICEF (2019). *Barnkonventionen är vårt uppdrag*.
<https://unicef.se/barnkonventionen> [21/05-2019]

Åhlvik, C. (2019). *Cultural strategist*.
<http://claraahlvik.com/en/cultural-strategist> [8/4-2109]

8.2.1 Uppslagsverk

Cambridge Dictionary (2019). *Activism*.
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/activism> [26/2 2019]

Nationalencyklopedin, amanuens, (2019). *Aktivism*.
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/amanuens> [31/05-2019]

8.2.2 Lagar och offentliga utredningar

SFS 2017:563. Museilag. Stockholm: Kulturdepartementet.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/museilag-2017563_sfs-2017-563

Betänkande av Museiutredningen 2014/2015 (2015) *Ny Museipolitik* (SOU 2015:89). Stockholm Regeringen.

8.3 Intervjuer

(I författarens ägo)

- Intervju 1 Josefine Floberg - november 27, 2018, Malmö Museer
- Intervju 2 Anna Hansen – januari 11, 2019, Regionmuseet i Kristianstad
- Intervju 3 Eva Hansen - januari 16, 2019, Kulturförvaltningen Malmö stad
- Intervju 4 Clara Åhlvik – januari 23, 2019, Tekniska Museet, Stockholm
- Intervju 5 Gustav Olsson – februari 4, 2019, Kulturen i Lund
- Intervju 6 Katarina Karlsson – februari 7, 2019 Malmö Museer
- Intervju 7 Barbro Franckie – februari 14, 2019, Statarmuseet i Torup

Bilaga

Frågelista

- Jag inleder med att berätta om Santa Cruz och demonstrationen ”Families belong together” som anordnades av Museum of Art And History och låter informanten reagera på det.
- Hur ser du på museets roll i att ta ställning? Hur kan/bör de delta i samhällsdebatten?
- Vad innebär det för ett museum att vara en röst i samhället?
- Hur ska man göra för att inte uppfattas som partipolitisk?
- Hur ser du på risken med att museer förlorar sin legitimitet om de vidgar sin kärnverksamhet?
- Hur ställer du dig till att ett museum anordnar demonstrationer?
- Vad anser du om att ett museum står med på protestlistor för att stötta en viss fråga?
- Hur kan museer arbeta med representation och mångfald?
- Finns det en moralisk gräns där museer som institutioner i ett land som har skrivit under deklARATIONEN om mänskliga rättigheter bör gå in och ta ställning, var anser du i så fall att den går?

- Kan det finnas en rädsla för att ge den ”vanliga” människan för mycket makt för att själva blir av med sin?
- Har du upplevt rädsla för att hängas ut eller bli hotad i samband med utställningar eller annan aktivitet? Kan du berätta om det?
- Hur mycket upplever sig museer vara styrda av politiker?
- Vilken betydelse tror de att den nya museilagen kommer att ha i val av utställningar?